

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

факультет управління та бізнес-дизайну

кафедра смарт-економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ
НА РИНКАХ УКРАЇНИ

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Корпоративна економіка та міжнародний бізнес»

Виконав: студент групи МгКЕМБ-22
Рузієв Максим Віталійович

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Шацька Зорина Ярославівна

Рецензент:
к.е.н., доцент
Янковець Тетяна Миколаїна

Київ 2023

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра смарт-економіки

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Корпоративна економіка та міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри СЕ ____ Анна ОЛЕСЬКО

“ ____ ” _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Рузієв Максим Віталійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Діяльність транснаціональних корпорацій на ринках України

Науковий керівник роботи Шацька Зорина Ярославівна, к.е.н., доцент

затверджені наказом КНУТД від “12” вересня 2023 року № 210-уч

2. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи звітні дані ТОВ «ВіДі Груп» за 2021-2022 р.р.

3. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно опрацювати) Вступ. Теоретичні основи діяльності транснаціональних корпорацій на закордонних та вітчизняних ринках. Аналіз діяльності провідних закордонних та вітчизняних транснаціональних корпорацій. Перспективи діяльності ТНК на вітчизняному ринку в умовах війни та післявоєнного відновлення.

4. Дата видачі завдання 1 вересня 2023 р.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	к.е.н., доц. Шацька З.Я.	04.09.23	12.09.23
Розділ 1	к.е.н., доц. Шацька З.Я.	13.09.23	22.10.23
Розділ 2	к.е.н., доц. Шацька З.Я..	23.10.23	13.10.23
Розділ 3	к.е.н., доц. Шацька З.Я.	14.10.23	20.10.23
Висновки	к.е.н., доц. Шацька З.Я.	21.10.23	25.10.23

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи (проєкту)	Орієнтовний терміни виконання	Примітка про виконання
1	Вступ	12.09.2023	
2	Розділ 1. Теоретичні основи діяльності транснаціональних корпорацій на закордонних та вітчизняних ринках	22.09.2023	
3	Розділ 2. Аналіз діяльності провідних закордонних та вітчизняних транснаціональних корпорацій	13.10.2023	
4	Розділ 3. Перспективи діяльності ТНК на вітчизняному ринку в умовах війни та післявоєнного відновлення	20.10.2023	
5	Висновки	25.10.2023	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи (чистовий варіант)	27.10.2023	
7	Подача кваліфікаційної роботи (проєкту) науковому керівнику для відгуку	01.11.2023	
8	Подача кваліфікаційної роботи (проєкту) для рецензування (за 14 днів до захисту)	10.11.2023	
9	Перевірка кваліфікаційної роботи (проєкту) на наявність ознак плагіату та текстових співпадінь (за 10 днів до захисту)	13.11.2023	
10	Подання кваліфікаційної роботи (проєкту) на завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	16.11.2023	

З завданням ознайомлений:

Студент _____

Максим РУЗІСВ

Науковий керівник роботи _____

Зорина ШАЦЬКА

АНОТАЦІЯ

Рузієв М. В. Діяльність транснаціональних корпорацій на ринках України. – рукопис.

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 051 – Економіка. – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2023 рік.

Робота присвячена дослідженню особливостей діяльності транснаціональних корпорацій на ринках України. В роботі визначено сутність поняття «транснаціональна корпорація», розкрито її місце у системі світових економічних відносин. Проаналізована діяльність провідних закордонних та вітчизняних транснаціональних корпорацій на вітчизняному ринку. Надані пропозиції щодо відновлення діяльності ТНК на вітчизняному ринку в умовах військового стану.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, закордонна ТНК, вітчизняна ТНК, структура транснаціональної корпорації, організація діяльності ТНК.

ANNOTATION

Ruziev M. V. Activities of transnational corporations on the markets of Ukraine. – manuscript.

Master's thesis in specialty 051 – Economics. – Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2023.

The work is devoted to the study of the peculiarities of the activities of transnational corporations in the markets of Ukraine. The work defines the essence of the concept of "transnational corporation", reveals its place in the system of world economic relations. The activity of leading foreign and domestic transnational corporations on the domestic market is analyzed. Proposals regarding the restoration of the activities of TNCs on the domestic market in the conditions of martial law have been provided.

Key words: transnational corporation, foreign TNC, domestic TNC, structure of transnational corporation, organization of TNC activities.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретичні основи діяльності транснаціональних корпорацій на закордонних та вітчизняних ринках.....	10
1.1. Сутність поняття «транснаціональна корпорація» та її ознаки.....	10
1.2. Історичні передумови становлення транснаціональних корпорацій.....	23
1.3. Особливості діяльності ТНК в Україні.....	28
Висновки до розділу 1.....	31
Розділ 2. Аналіз діяльності провідних закордонних та вітчизняних транснаціональних корпорацій.....	33
2.1. Досвід функціонування транснаціональних корпорацій в автомобільному секторі світової економіки.....	33
2.2. Досвід функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій автомобільного сектору економіки.....	43
2.3. Позитивні та негативні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій на вітчизняному ринку.....	50
Висновки до розділу 2.....	57
Розділ 3. Перспективи діяльності ТНК на вітчизняному ринку в умовах війни та післявоєнного відновлення.....	58
3.1. Перспективи розвитку світових транснаціональних корпорацій автомобільного сектору в післявоєнний період.....	58
3.2. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій на автомобільному ринку в умовах війни в Україні.....	67
3.3. Перспективи розвитку транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» на автомобільному ринку України.....	72
Висновки.....	87
Список літератури.....	90
Додатки.....	99

ВСТУП

Світ знаходиться в процесі постійного руху, взаємодії та розвитку. Процеси кооперації між країнами постійно набирають обороти. З кожним днем відбувається інтеграції у великий єдиний міжнародний простір без меж, кордонів та бар'єрів. Процес глобалізації торкається кожної країни, залучаючи її в себе. Нові реалії обумовлюють переосмислення багатьох аспектів розвитку міжнародного господарства, спонукають дослідників по-новому подивитися на наслідки розвитку транснаціоналізації світової економіки в сучасних умовах глобалізації.

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується стрімким розвитком транснаціонального сектору в структурі світової економіки, активність міжнародних компаній обумовлює збільшення масштабів глобалізації. Транснаціональні корпорації (ТНК), виступаючи ключовою ланкою у розвитку міжнародних економічних зв'язків і відносин у процесі розширення і поглиблення виробничих зв'язків між компаніями різних країн, здійснюючи різноспрямований вплив на функціонування світового господарства і стан господарюючих суб'єктів і підсистем, займають особливе місце в системі сучасного глобалізованого ринку. Посилення ролі транснаціональних корпорацій у світовій економіці носить глобальний характер. Лібералізація економіки, яка відбувається майже у всіх країнах, створює сприятливі умови для розвитку транснаціональних корпорацій. Діяльність ТНК призводить до посилення процесу спеціалізації і кооперування між підприємствами різних країн, взаємозв'язку і взаємозалежності національних економік [36].

Посилення глобалізаційних процесів в сучасних умовах розвитку світової економіки призводить до появи нових тенденції у транснаціоналізації світової економіки, що здійснюється з допомогою великих транснаціональних корпорацій. Мінливість умов транснаціоналізації зумовлює необхідність

дослідження її тенденцій та впливу на функціонування національної та світової економік.

Актуальність дослідження проблем діяльності транснаціональних корпорацій в світі глобальних трансформацій викликано їх активним поширенням і залученням країн в даний процес. Вона з'явилася головним чинником конвергенції процесу транснаціоналізації та глобальних трансформацій у світі. Сучасна роль транснаціональних компаній росте в аспекті поглиблення глобалізації та її експансії. Глобалізацію признають ключовим феноменом сучасного світу, який лежить в основі провідних радикальних трансформацій в усіх сферах розвитку сучасного суспільства – економіці, політиці, культурі, управлінні та ін. [21].

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ефективності діяльності транснаціональних корпорацій на світових та національних ринках, а також розробка практичних рекомендацій щодо розширення їх діяльності на ринках України.

Для досягнення загальної мети в кваліфікаційній роботі були поставлені та вирішені такі завдання:

- визначити сутність поняття «транснаціональна корпорація» та її сформувати її ознаки;
- дослідити історичні передумови становлення транснаціональних корпорацій;
- узагальнити особливості діяльності ТНК в Україні;
- узагальнити досвід функціонування транснаціональних корпорацій в автомобільному секторі світової економіки;
- узагальнити досвід функціонування вітчизняних корпорацій автомобільного сектору економіки;
- узагальнити позитивні та негативні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій на вітчизняному ринку;
- проаналізувати вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України

- визначити особливості діяльності транснаціональних корпорацій на вітчизняному ринку в умовах війни;
- дослідити перспективи розвитку транснаціональних корпорацій в післявоєнний період.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є теоретико-методичні засади здійснення економічної діяльності транснаціональних корпорацій на ринках України.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес діяльності транснаціональних корпорацій на автомобільному ринку України.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження виступають наукові праці вітчизняних та закордонних дослідників в сфері міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин, законодавчі акти, у яких висвітлюється проблеми транснаціоналізації світової та національної економіки, електронні ресурси мережі Інтернет, статистичні дослідження.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає в подальшому розвитку підходів щодо удосконалення економічної діяльності транснаціональних корпорацій на ринках України.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних і науково-методичних положень, спрямованих на удосконалення економічної діяльності транснаціональних корпорацій на автомобільному ринку України та наданні практичних рекомендацій щодо її відновлення в умовах війни.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність кваліфікаційної роботи полягає у розробці і обґрунтуванні рекомендацій щодо удосконалення діяльності транснаціональних корпорацій на автомобільному ринку України в умовах війни та післявоєнного відновлення, які можуть бути використані в подальшій практичній діяльності вітчизняних автомобільних корпорацій.

За результатами кваліфікаційної роботи опубліковано наукову статтю у фаховому виданні, а саме:

1. Шацька З.Я., Сингаївська С.П., Рузієв М.О. Економічна діяльність іноземних банків в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. №9. URL: <http://dndiime.org.ua/page/pdf-journal-1>

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи апробовано на науково-практичних конференціях та опубліковано в вигляді тез доповідей, а саме:

1. Шацька З.Я., Рузієв М.В. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій в умовах смарт-економіки. Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених та студентів «Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях». 30 березня 2023 р. КНУТД. С.112-113. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/23918>

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що поділені на дев'ять підрозділів, висновків та списку використаної літератури. Обсяг роботи загалом складає 116 сторінок, містить 16 рисунків, 17 таблиць, 2 додатка. Список використаних джерел складається із 90 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ЗАКОРДОННИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ РИНКАХ

1.1. Сутність поняття «транснаціональна корпорація» та її ознаки

Одним із основних джерел глобалізації є транснаціоналізація – це «процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій транснаціональних корпорацій (ТНК), в межах якої значна частина споживання, виробництва, імпорту, експорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів, що знаходяться за межами цієї держави. Рушійною силою транснаціоналізації виступають транснаціональні компанії, які є одночасно і головними рушійними силами, і є результатом інтернаціоналізації» [29, с.411]. Під терміном «транснаціоналізація» розуміють переміщення господарської діяльності фірми за межі національних кордонів. Слово «транс» – у назві ТНК означає, що ці компанії:

- виробляють товари і послуги та продають їх за межами національних кордонів;
- планують свої операції в глобальних масштабах, але зберігають свій національний характер;
- поширюють смаки, ідеї і технології по всьому світі.

Сучасна світова економіка характеризується стрімким процесом транснаціоналізації і чіткою тенденцією до інтеграції національних економік. Головною рушійною силою в цьому процесі виступають транснаціональні корпорації (ТНК) [59].

Транснаціональна корпорація – це компонент світової економіки, який підпорядковується її законам розвитку і справляє зворотний вплив на світову економіку, це продукт глобалізаційних процесів. Зазначений взаємозв'язок ТНК та процесу глобалізації підтверджується дослідженням етапів еволюції транснаціональних корпорацій [12]. Під транснаціональними корпораціями

найчастіше розуміють фірми, які контролюють фінансові активи і які мають свої підрозділи у двох або більше країнах світу.

За визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), транснаціональні корпорації – це підприємства, до яких входить материнське підприємство і його закордонні філіали, при цьому ТНК можуть як набувати статусу корпорації, так і не мати його [90]. В цілому ж вони створюють систему міжнародного виробництва, розподілену між кількома країнами, але контрольовану з одного центру (часто зі штаб-квартири, що розташована у країні її базування). Так, приміром, штаб-квартира корпорації «Nestle» розміщується у швейцарському місті Вевей, отже, її країною базування є Швейцарія, корпорації «Toyota» – Японія, а «Philips» – Нідерланди [63].

В країнах базування, материнські компанії, набувають зарубіжні активи, інвестуючи в дочірні компанії або філії в приймаючих країнах. Цей тип інвестування передбачає права на контроль та управління і розглядається як прямі іноземні інвестиції.

ТНК розглядаються як більш сучасна форма міжнародних корпорацій. Найзагальніше визначення ТНК – це міжнародні за складом і характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою управління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі [5]. Водночас, на відміну від міжнаціональних компаній, ТНК утворюються як національні щодо капіталу й контролю і міжнародні за сферою своєї діяльності. Діяльність цих підприємств має наднаціональний, наддержавний характер і веде до створення наддержавних зв'язків.

Узагальнення поглядів вітчизняних науковців щодо визначення сутності поняття транснаціональна корпорація наведено в табл. 1.1.

Сутність поняття «транснаціональна корпорація»

Автор	Сутність поняття «транснаціональна корпорація»
Азарова Т.В., Охота В.І.	багатонаціональне фінансово-виробниче, науково-технічне, торгове і обслуговуюче об'єднання, яке здійснює операції як у країні базування, так і за її межами
Давиденко О.В.	компонент світової економіки, який підпорядковується її законам розвитку і справляє зворотний вплив на світову економіку, це продукт глобалізаційних процесів. Зазначений взаємозв'язок ТНК та процесу глобалізації підтверджується дослідженням етапів еволюції транснаціональних корпорацій
Корольова О.О., Александров О.В.	міжнародні компанії, які використовують комплексну глобальну філософію бізнесу, що передбачає функціонування компанії як всередині країни, так і за кордоном
ООН (Молчанова)	найбільш потужна компанія корпоративного бізнесу, яка діє в рамках міжнародного масштабу і відіграє вирішальну роль у посиленні світогосподарських зв'язків; це гігантські, широко диверсифіковані як в галузевому, так і у географічному плані господарські структури, які за своєю економічною потужністю прирівнюються до деяких держав
Федоренко В.Г.	основний структурний елемент економіки більшості країн, провідна сила їхнього розвитку та підвищення ефективності
ЮНКТАД	підприємства, до яких входить материнське підприємство і його закордонні філіали, при цьому ТНК можуть як набувати статусу корпорації, так і не мати його

Джерело: узагальнено автором

У науковій літературі приналежність до міжнародних корпорацій визначають два поняття:

- транснаціональні корпорації (ТНК) – корпорації, в яких головна компанія належить капіталу однієї країни, а філії знаходяться в багатьох країнах світу;
- багатонаціональні корпорації (БНК) – корпорації, в яких головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії розміщені в багатьох країнах світу [17].

Цей поділ є досить умовним, оскільки для характеристики міжнародної корпорації більше значення має не те, капіталу скількох країн належить головна компанія корпорації, а глобальний характер її діяльності, інвестування і отримання прибутку. Крім того більшість сучасних міжнародних корпорацій представляє певний національний, а не багатонаціональний капітал. Тому

найчастіше цю різницю між ТНК і БНК не враховують, а всі міжнародні корпорації називають транснаціональними [17].

У перших фундаментальних дослідженнях експертів ООН, що з'явилися і 1970-х роках, всі компанії, що здійснювали міжнародне виробництво, називалися багатонаціональними (Multinational Corporations). Але в подальшому почали вживати тільки одне термінологічне позначення – транснаціональна корпорація (Transnational Corporation). Це обумовлено тим, що більшість сучасних корпорацій, що мають зарубіжні філії, за контролем є одно національними (американські, британські, японські тощо), тобто мають форму ТНК [17].

Багатонаціональні корпорації (БНК) – корпорації, в яких їхня головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії також розташовані у різних країнах. До таких корпорацій відносяться: трести, концерни й інші виробничі об'єднання, що є міжнародними фірмами не тільки за ареалом їхньої діяльності, але і за контролем над ними [28]. Узагальнення поглядів вітчизняних науковців щодо сутності поняття «багатонаціональна корпорація» наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «багатонаціональна корпорація»

Автор	Визначення поняття БНК
CFI	компанія, яка працює у своїй країні, а також в інших країнах світу
Кузьменко О.В., Стефанчук М.М., Чорна В.	корпорація, в якій їхня головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії також розташовані у різних країнах. До таких корпорацій відносяться: трести, концерни й інші виробничі об'єднання, що є міжнародними фірмами не тільки за ареалом їхньої діяльності, але і за контролем над ними
Кремень В.М.	міжнародна корпорація, що об'єднує національні компанії низки держав на виробничих та науково-технічних засадах
Міжнародна економіка. Підручник	корпорації, в яких головна компанія належить капіталу двох і більше країн, а філії розміщені в багатьох країнах світу

Джерело: складено автором

БНК поєднують національні компанії двох чи більше країн на виробничій і науково-технічній основі, що належать власникам із цих країн [28].

Ознаки БНК:

- орієнтація на закордонні ринки;
- наявність багатонаціонального акціонерного капіталу;
- створення багатонаціонального керованого центру;
- комплектування адміністрацій закордонних філій кадрами, що знайомі з місцевими умовами [27];
- підтримує центральний офіс, розташований в одній країні, який координує управління всіма іншими його офісами, такими як адміністративні відділення або заводи.

Моделі ТНК:

1. Централізована.

У централізованій моделі компанії розміщують виконавчі штаб-квартири у своїй країні, а потім будують різні заводи та виробничі потужності в інших країнах. Її найважливіша перевага полягає в тому, що вона може уникнути мит і імпорتنих квот і скористатися нижчими виробничими витратами.

2. Регіональна.

Регіональна модель передбачає, що компанія зберігає свою штаб-квартиру в одній країні, яка контролює низку офісів, розташованих в інших країнах. На відміну від централізованої моделі, регіональна модель включає дочірні компанії та філії, які звітують перед головним офісом.

3. Багатонаціональна.

У багатонаціональній моделі материнська компанія працює в рідній країні та відкриває дочірні компанії в різних країнах. Різниця полягає в тому, що дочірні та філії більш незалежні у своїй діяльності [83].

Приклади багатонаціональних компаній:

- англо-голландські компанії «Royal Dutch/Shell» та «Unilever»;
- німецько-бельгійська «Agfa-Gevaert»;
- англо-італійська «Dunlop-Pirelli»;
- англо-американсько-канадська «International Nickel»;
- нідерландсько-британська компанія «Юнілевер»;

– франко-італійська компанія «Фіат-Сігроен» та інші.

Особливістю транснаціональної корпорації є її унікальна структура. ТНК «складається» із материнської компанії та окремих бізнес-одиниць, підрозділів ТНК. Виходячи із даної особливості, ТНК можна класифікувати згідно положення бізнес-одиниць в ланцюжку цінності корпорації. Згідно критерію положення підрозділів ТНК в ланцюжку цінності, ТНК діляться на три групи:

1. Горизонтально інтегровані ТНК (підрозділи виробляють схожі товари та послуги в різних частинах світу, наприклад «Nestle»).

2. Вертикально інтегровані ТНК (одні підрозділи виробляють товар, який являється сировиною для іншого підрозділу, наприклад «British petroleum»).

3. Роздільні ТНК (підрозділи корпорації вертикально чи горизонтально не об'єднані, наприклад «General Electric»).

Така класифікація є досить умовною і мало де можна знайти ТНК, яка є чисто роздільною, або чисто вертикальною структурою. З метою синергетичного ефекту та поширення свого впливу, ТНК можуть мати ознаки вертикальної, горизонтальної і роздільної водночас [26].

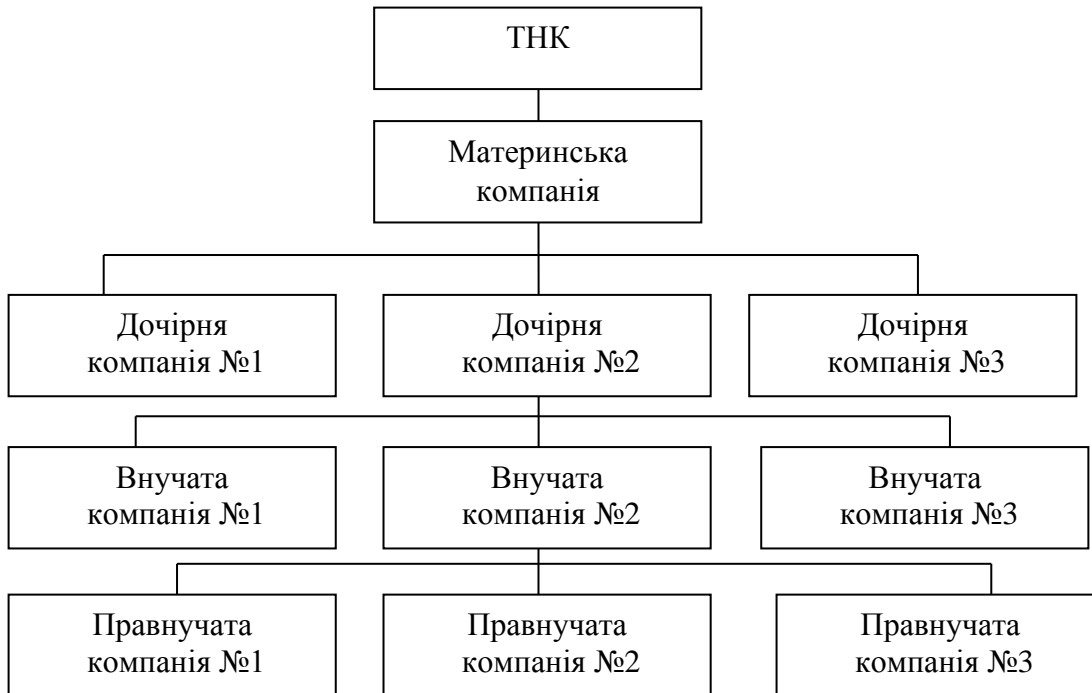
Структура ТНК може бути:

- ієрархічна (вертикально та горизонтально інтегровані)
- етархічна.

Ієрархічна структура ТНК наведена на рис. 1.1.

Ієрархічна організаційна структура має складне ієрархічне підпорядкування материнській компанії. Ступінь підпорядкування залежить від організаційно-правової форми другого рівня ієрархії: дочірні компанії, асоційовані компанії, компанії однакового володіння або відділення, філії.

Дочірня компанія («subsidiary») – це самостійна компанія, що має статус юридичної особи з власним балансом. Контролює її батьківська компанія, яка володіє частиною акцій або всім капіталом.

Джерело: складено автором за [ ]

Рис. 1.1. Організаційна структура ТНК ієрархічного типу

Ієрархічна організаційна структура має складне ієрархічне підпорядкування материнській компанії. Ступінь підпорядкування залежить від організаційно-правової форми другого рівня ієрархії: дочірні компанії, асоційовані компанії, компанії однакового володіння або відділення, філії.

Дочірня компанія («subsidiary») – це самостійна компанія, що має статус юридичної особи з власним балансом. Контролює її батьківська компанія, яка володіє частиною акцій або всім капіталом.

Асоційована (змішана) компанія («associate») – це самостійна компанія, що має менший вплив батьківської фірми, якій належить суттєва, але не основна частина акцій. Змішані компанії поділяються на:

- компанії переважного володіння, в яких іноземному інвестору належить більше від половини акцій;
- компанії однакового володіння – компанії, в яких 50% належить іноземному інвестору і 50% місцевому;
- змішане підприємство з участю іноземного капіталу – компанії, в яких іноземний інвестор має менше ніж 50% акцій.

Відділення, філії не є самостійними компаніями та юридичними особами і на всі 100% належать батьківській фірмі. Відділення можуть мати форму представництва головної компанії за кордоном, партнерства, у тому числі і з місцевими підприємцями, рухомого майна (кораблі, літаки, нафтові платформи), що належить головній компанії і функціонує за кордоном не менше 1 року. Країна, у якій розташовується головна компанія, називається країною базування, а країни, де знаходяться компанії-філії – приймаючими країнами [37].

Традиційною структурою ТНК є так звана «пірамідальна система», яка найчастіше використовується у державах англо-американської «сім'ї» права. Вона включає головну (материнську) компанію та інші підрозділи ТНК, що розташовані і функціонують у різних країнах світу, які, у свою чергу, можуть бути основними компаніями відносно компаній наступного рівня – «внучатих» компаній. Материнській компанії підпорядковуються регіональні відділи ТНК, кожен з яких відповідає за свій географічний регіон. Зважаючи на збільшення обсягу зарубіжного виробництва в країнах зі сприятливим податковим режимом, більшість ТНК створюють зональні центри (базові компанії), які функціонують під керівництвом і контролем відповідних регіональних відділів. Зональний центр юридично оформлюється у вигляді самостійної юридичної особи або у вигляді відокремленого підрозділу регіонального відділу [68].

В світовій економіці сучасні ТНК, як і БНК виконують важливу роль, яка полягає у:

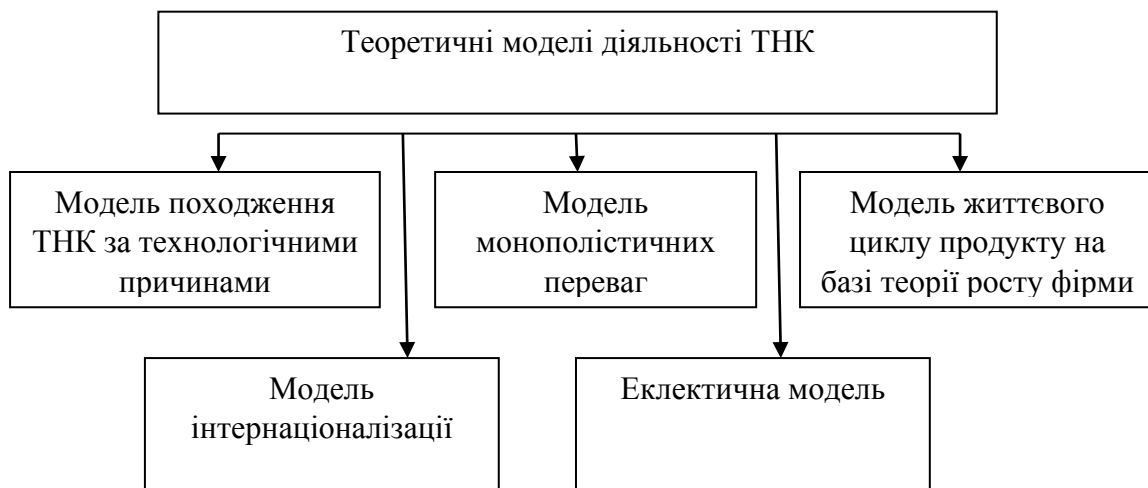
- збільшенні міжнародного процесу виробництва. ТНК, як і БНК є провідними інвесторами. У них не припиняється ріст промислового потенціалу, при цьому створюються нові продукти, розширюється ринок праці приймаючої держави і стимулюється зростання ВВП країни і всього світу;
- процеси глобалізації та інтеграції світової економіки. БНК, як і ТНК здійснюють свій вплив на поглиблення процесів міжнародного поділу праці, залучаючи держави в світові економічні відносини;

– активізації науково-технічного прогресу (НТП), так як БНК, як і ТНК ведуть величезну частину сучасних НДДКР, створюючи при цьому нові технології;

– розвиток конкуренції на світовому ринку. Такі сфери, як електроніка, нафтопереробка, хімічна промисловість та приладобудування є найбільш перспективними для створення об'єднань міжнародного масштабу.

Зважаючи на своє впливове поширення по всьому світу, ТНК, як і БНК впливають на ту країну і всі сфери її суспільного життя, де вона функціонує. При цьому керівники ТНК, як і БНК взаємодіють з керівництвами багатьох країн, які іноді схвалюють політику корпорацій, незалежно від наслідків її діяльності для країни в цілому. Цим і пояснюються побоювання багатьох експертів з приводу негативного впливу на менш впливові і розвинені країни [54].

Виходячи з головної особливості ТНК – наявності зарубіжних філій з виробництва та збуту товарів і послуг на основі прямих інвестицій, науковцями були сформовані теоретичні моделі діяльності ТНК (рис.1.2).

Джерело: складено автором за [43]

Рис. 1.2 Теоретичні моделі діяльності ТНК

До основних моделей діяльності ТНК відносяться:

1. Модель походження ТНК за технологічними причинами (Дж. Гелбрейт).

2. Модель монополістичних переваг (С. Хаймер, Ч. П. Киндлебергер та інші).

3. Модель життєвого циклу продукту на базі теорії росту фірми (Р. Вернон).

4. Модель інтернаціоналізації (П. Баклі, М. Кессон, Дж. Макманус та інші).

5. Еклектична модель (Дж. Дансинг).

Перелічені теоретичні концепції свідчать, що вихід економічних стратегічних інтересів підприємств за межі національних кордонів забезпечують все більше можливостей для свободи пересування чинників виробництва, товарів, капіталу. Це, в свою чергу, дає підприємствам можливості отримання надприбутків, розширення економічного впливу не тільки в рамках певної галузі, а й в світовому економічному просторі [43].

Починаючи з 1995 р. щорічно журнал «Forbes» оприлюднює Рейтинг 500 найвпливовіших транснаціональних компаній світу («Fortune Global»). До аналізу беруться тільки ті світові корпорації, обсяг продажу яких становить не менше 1 млрд. доларів США і вартість акції яких становить не менше 5 доларів за одиницю, а також які є доступними для інвесторів в США. Для оцінки також використовуються показники доходу, чистого прибутку, вартості активів за останні 12 місяців та ринковій капіталізації корпорації [72].

Комісія ООН виділила ряд ознак, за якими у сучасних умовах компанії відносяться до ТНК, а саме:

- річний оборот (обсяг продажів) більш 1 млрд. доларів США;
- наявність філій не менш ніж у 6 країнах;
- частка закордонних активів повинна складати 25-30% у загальній вартості всіх активів компанії;
- 1/5-1/3 всього обсягу обороту компанії повинен приходиться на зовнішні операції, тобто реалізуватися за межами країни резиденції.

Якщо компанія відповідає хоча б одному з цих критеріїв, то її слід вважати транснаціональною. Проте, сучасні найбільші ТНК відповідають всім переліченим умовам [17].

Підрозділи головної компанії ТНК можуть функціонувати у вигляді відділення, дочірньої компанії, асоційованої компанії.

Організаційна структура визначається такими чинниками:

- рівень диверсифікації діяльності компанії в різних галузях;
- рівень організаційно-правової та фінансово-економічної незалежності різних видів діяльності, що здійснюються в рамках ТНК;
- рівень присутності на різних регіональних ринках та види операцій, які здійснює компанія на кожному з них.

Макроструктура ТНК визначає характер відносин між її структурними елементами: головною компанією та підпорядкованими їй дочірніми компаніями. Як правило, у центрі ТНК знаходиться материнська компанія, яка здійснює централізоване планування, управління та контроль за діяльністю інших підрозділів ТНК.

Закордонні підрозділи ТНК можуть бути трьох видів:

- дочірня компанія;
- асоційована компанія;
- філіал.

Правове регулювання діяльності ТНК здійснюється на трьох рівнях: внутрішнє законодавство, двосторонні угоди та багатосторонні угоди (рис. 1.3).

Внутрішнє законодавство передбачає підпорядкування діяльності філій та дочірніх підприємств ТНК національному законодавству. В Україні відповідні норми містяться в ст. 3 Кодексу законів про працю України; Господарському кодексі України (ст. 116 «Підприємство з іноземними інвестиціями», ст. 117 «Іноземне підприємство»), Законах України «Про зовнішньо-економічну діяльність», «Про захист іноземних інвестицій», «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та інших, а також у

багатьох підзаконних актах, таких як «Інструкція про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні» тощо.

Джерело: складено автором за [9]

Рис. 1.3 Рівні правового регулювання діяльності ТНК

Проте одностороннє регулювання діяльності ТНК має чимало недоліків, оскільки завдяки своїй організаційній структурі ці компанії здатні уникати контролю з боку країни базування. Крім того, підрозділи ТНК реалізують політику головного підприємства, тому необхідно враховувати вплив, який здійснює законодавство країни їх базування. Часто країни-експортери капіталу намагаються поширити внутрішнє законодавство на підрозділи національної компанії, що розташовані за кордоном. Рекомендації Організації Об'єднаних Націй щодо ТНК виходять з того, що як тільки філія багатонаціональної компанії створюється в іншій країні, закони країни базування припиняють свою дію і застосовуються закони приймаючої країни.

Другий рівень регулювання становлять двосторонні інвестиційні та інші угоди, що укладаються між зацікавленими державами. Такі угоди мають тенденцію до уніфікації, в них часто містяться майже однакові за змістом норми, хоча вони і не є ідентичними. На сьогоднішній день Україна уклала понад 50 угод про сприяння та взаємний захист інвестицій, які гарантують сприятливі, стабільні й прозорі умови для інвесторів іншої країни. Наприклад, Угода «Про партнерство та співробітництво між європейськими співтовариствами і Україною» від 14 червня 1994 року містить положення, які встановлюють гарантії діяльності підрозділів національних компаній на території договірних сторін. Зокрема, передбачається, якщо нові закони чи

правила, які запроваджуються в Україні, значно обмежують умови для заснування компаній співтовариства на її території і функціонування їх дочірніх компаній і філій, заснованих в Україні, ніж ті, що діяли на день підписання Угоди, то такі закони чи правила не застосовуються упродовж трьох років після набуття їх чинності до дочірніх компаній і філіалів, які були створені в Україні на момент набуття чинності відповідних актів.

Третім рівнем регулювання діяльності ТНК є міжнародні багатосторонні угоди. Чимало таких угод щодо ТНК є регіональними. Корпорація створюється добровільно як на основі міжурядових угод, так і іншим, не забороненим законодавством сторін способом. Порядок реєстрації корпорації визначається законодавством держави – місця її реєстрації. Відповідно до зобов'язання корпорації та/чи головного підприємства (центральної компанії), що виникли внаслідок участі в діяльності корпорації, учасники несуть відповідальність згідно із законодавством сторін, юридичні особи яких входять до корпорації. Оподаткування таких юридичних осіб здійснюється за їх місцезнаходженням відповідно до законодавства держави – місця перебування.

Таким чином, сучасні міжнародні корпорації (ТНК) являють собою великі промислово-фінансові об'єднання: інтернаціональні за сферами своєї діяльності; централізовані за принципами планування та управління; глобальні за часткою обсягів світової торгівлі; високотехнологічні за трансфером технологій, як частини міжнародного науково-технічного співробітництва; мультикультурні за використанням міграційних процесів (переважно високоінтелектуальної робочої сили, адже низько кваліфіковані кадри вже є в наявності у країні перебування) [9].

1.2. Історичні передумови становлення транснаціональних корпорацій

Вперше термін транснаціональна корпорація був вжитий у 1993 році Левіттом Т. у журналі «Govard business review». Цим терміном автор позначив феномен злиття ринків окремих продуктів, вироблених найбільшими транснаціональними корпораціями. У 1990 році Гарвардською школою бізнесу було сформоване розширене трактування поняття ТНК. Професор Гарвардської школи бізнесу К. Омае в монографії «Світ без кордонів» довів, що існування держав стало безглуздим через те, що у ролі сильних акторів на економічному полі виступають глобальні підприємства.

Історичні етапи розвитку транснаціональних корпорацій узагальнено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Історичні етапи розвитку транснаціональних корпорацій

Назва етапу	Характерні ознаки етапу
I етап – друга третина XIX ст. перша пол. XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> – інвестування в сировинні галузі іноземних економік – створення в приймальних країнах розподільних та збутових підрозділів – виробництво однакової або слабо диференційованої продукції
II етап – 1929-1945 р.р.	економічні реформи Ф. Рузвельта (США)
III етап – 1945-1960 р.р.	<ul style="list-style-type: none"> – посилення ролі зарубіжних виробничих підрозділів ТНК – інтеграція зарубіжних виробничих і збутових операцій – стратегія диверсифікації
IV етап – 1970-1980 р.р.	– стрімкий прогрес у розвитку комп'ютерних технологій, який створив передумови для формування ТНК нового типу
V етап – з кінця XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> – утворення мереж внутрішньо фірмових зв'язків регіонального чи глобального масштабу – інтеграція наукових досліджень та розробок матеріально-технічного забезпечення, виробництва, розподілу, збуту – формування ТНК у країнах, що не є економічно розвинутими

Джерело: складено автором

Історія розвитку транснаціональних корпорацій бере свій початок зі створення у 1600 р. англійської компанії «EastIndiaCompanу». Однак, стрімкого розвитку процеси транснаціоналізації почали набувати наприкінці XIX ст. Це обумовлено тим, що до кінця IX ст. у світі переважало місцеве виробництво. Приблизно 90% всіх товарів і послуг вироблялося на базі місцевих сировини і матеріалів, і в тих же межах реалізовувалася переважна частина виробленої продукції [8]. Пік їхнього розвитку припав на 50 – 70-ті роки XX століття. Ці корпорації діяли як економічні організації, функціонували у відповідних правових полях, трансформували ринки багатьох країн світу. Увага, більшою мірою, приділялася участі цих корпорацій у виробничій, комерційній та, певною мірою, політичній діяльності інших держав [9].

На першому етапі (кінець XIX–початок XX ст.) діяльність ТНК була пов'язана переважно з видобутком сировини в колоніальних країнах Азії, Африки, Латинської Америки і її переробкою в метрополіях. Налагоджувати високотехнологічне промислове виробництво за кордоном було не вигідно через відсутність в приймаючих країнах персоналу необхідної кваліфікації та відповідних технологій, тощо. Суб'єктами транснаціоналізації в цей період виступали зазвичай об'єднання фірм різних країн (міжнародні картелі), які ділили між собою ринки збуту та проводили узгоджену цінову політику [17].

Другий етап (1929–1945 рр.) відзначається економічними реформами президента США Ф. Рузвельта, які значною мірою збалансували ситуацію на світовому фінансовому ринку. В цей час відбулося прискорення промислового розвитку провідних країн світу, викликане розгортанням Другої світової війни. За основними технологічними інноваціями XX ст., які припали на цей період (телебачення, ядерна енергетика, реактивні двигуни тощо), значною мірою стояли науково-дослідні підрозділи транснаціональних корпорацій.

Третій етап розвитку ТНК розпочався після закінчення Другої світової війни і розпаду колоніальної системи (1945–1960 рр.). Цей період пов'язаний з посиленням ролі зарубіжних виробничих підрозділів, не тільки в країнах, що розвиваються, а й в розвинутих країнах [32]. Виробничі зарубіжні відділення

почали спеціалізуватися в основному на виробництві тієї ж продукції, що раніше вироблялася у «рідній» для ТНК країні. Поступово філії ТНК все більше переорієнтовуються на обслуговування місцевого попиту і місцеві ринки. Якщо раніше на арені світового господарства діяли міжнародні картелі, то тепер виникають національні фірми, досить великі, щоб проводити самостійну зовнішньоекономічну стратегію. Саме у 1960-ті р.р. з'являється сам термін «транснаціональні корпорації». Швидке зростання кількості і значення ТНК з 1960-х р.р. відбувалося під впливом науково-технічної революції. Впровадження нових технологій і спрощення виробничих операцій, використання навіть низько кваліфікованого і малограмотного персоналу давали можливість проводити просторове розмежування окремих технологічних процесів. Політика лібералізації міжнародних економічних зв'язків, поява на політичній арені нових незалежних держав, зростаючий світовий споживчий попит сприяли тому, що на початку 1960-х р.р. міжнародні корпорації почали активно завойовувати світові ринки. Діяльність ТНК у цей період переважно зосереджувалася в галузі атомної енергії, електроніки, приладобудування, космічної промисловості.

Четвертий етап розвитку ТНК (1970–1980-ті р.р.) охоплює час енергетичної кризи і ліквідації її наслідків. Це період часткового перерозподілу ринку між нафтовими компаніями країн-членів ОПЕК і західними нафтогазовими компаніями. З четвертим етапом пов'язують також стрімкий прогрес у розвитку комп'ютерних технологій, який створив передумови для формування ТНК нового типу – таких, що виробляють комп'ютерну техніку, програмні продукти та розповсюджують інформаційні технології по всьому світу. Завдяки розвитку транспортних та інформаційних технологій стало можливим розділяти виробничий процес і розміщувати окремі технологічні процеси в тих країнах, де національні чинники виробництва є найдешевші. Саме в цей період спостерігається найбільша кількість злиттів і поглинань, які призвели до концентрації виробництва і капіталу ТНК у сфері великого міжнародного бізнесу.

П'ятий етап розвитку ТНК (з 1985 р. по теперішній час) пов'язаний із трансформацією транснаціональних корпорацій в глобальні компанії. Головну роль у виборі місць для створення дочірніх фірм відіграє аналіз виробничих витрат, які, як правило, нижчі в країнах, що розвиваються; продається ж продукція там, де на неї найвищий попит, головним чином, у розвинутих країнах. Спираючись на сучасну науку й інноваційний бізнес, ТНК п'ятого покоління виступають головними генераторами і поширювачами наукових ідей і концепцій.

Сам термін «транснаціональна корпорація» (TNC, transnational corporation), «багатонаціональна компанія» (multinational corporation – MNC, multinational enterprise) як загальноприйнятий, вживається з 1960-го року.

Виникнення транснаціональних корпорацій (ТНК) є результатом розвитку об'єктивних процесів інтернаціоналізації сфери виробництва та обігу. Розвиток таких структур зумовлюється чинниками, які надають змогу максимізувати вигаш (фінансовий, виробничий, політичний, екологічний тощо) від міжнародного поділу праці й інших факторів виробництв.

Зростання ролі транснаціональних корпорацій (ТНК) у ролі суб'єктів міжнародного інвестування, стимуляторів міжнародної трудової міграції, ініціаторів розгалуженої економічної мережі постали основними характеристиками стану міжнародних економічних відносин на початку ХХІ ст. ТНК. Зараз ТНК відіграють провідну роль в інтернаціоналізації виробництва, сприяють поглибленню спеціалізації, розширенню виробничих зв'язків між підприємствами усього світу. ТНК займають передові позиції у світовому виробництві в галузях електроніки, автомобілебудування, хімічній та фармацевтичній промисловості. Діяльність ТНК дозволила створити розвинуту мережу виробничої, науково-технічної, інвестиційної, торгової та культурної взаємозалежності країн та заклали підвалини глобальної економіки [58].

Основними чинниками, які сприяли виникненню ТНК є наступні:

– створення умов мобільності для перенесення в інші країни технологій, а також виробничого, управлінського та маркетингового досвіду;

- можливості підвищення рівня ефективності та конкурентоспроможності компанії через доступ до ресурсів інших країн;
- територіальна наближеність іноземного підрозділу компанії до споживачів продукції;
- можливість безпосереднього отримання інформації про перспективи розвитку ринків країни перебування;
- можливість використання у власних інтересах особливостей державної, податкової, соціальної та екологічної політики у різних країнах;
- використання різниці у курсах валют й валютних коливань;
- спроможність продовжувати життєвий цикл своїх технологій і продукції на території інших країн;
- уникання бар'єрів при входженні на ринок певної країни через пряме іноземне інвестування [9].

Сумарна виручка 500 компаній, досліджених журналом «Fortune» у 2021 році становила 33,3 трлн. доларів США, а їх сукупний прибуток склав 2,1 трлн. доларів США. Включені в рейтинг компанії з різних країн порівнюються за виручкою, отриманою за фінансовий рік, що завершився 31 березня 2020 року або раніше, так що рейтинг майже не відображає зниження або зростання виручки компаній під час кризи, спричиненою пандемією COVID-19 по всьому світу. Особливістю рейтингу 2021 року стало очевидне переважання у ньому китайських компаній (три з п'ятірки лідерів рейтингу).

У 2022 році сумарна виручка 500 компаній з рейтингу «Fortune 500» становила близько 37,8 трлн. доларів США, що на 19,2% перевищує показник 2021 року. Це найбільше зростання в історії рейтингу. Такий сукупний дохід перевищує третину від загального обсягу світового ВВП і дорівнює сумі ВВП Китаю та США. Однак, у 2022 році поріг для входу компанії до рейтингу (мінімальний прибуток від продажів) зріс з 24 до 28,6 млрд. доларів. Сукупний чистий прибуток усіх компаній, що увійшли до рейтингу у 2022 році склав 3,1 трлн. доларів США із зростанням на 88%. Це найбільший приріст із 2004 року [41].

1.3. Особливості діяльності ТНК в Україні

Передумовою успішного включення України у глобалізаційні процеси є наявність у національній економіці стійких конкурентоспроможних економічних суб'єктів, здатних будувати свою діяльність у глобальному економічному середовищі, керуючись узгодженими економічними інтересами країни, для чого потрібні потужні компанії, які будуть здатні співпрацювати з ТНК як в Україні, так і на світових ринках. Необхідно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше КНР, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела та інші (не враховуючи промислово розвинені країни, де існують сотні великих ТНК). Досвід цих держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки тоді, коли він сам структурується в міцні фінансово-промислові утворення, адекватні міжнародним аналогам та здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику. Разом з тим, як виявляється, створити корпорації повного замкнутого циклу Україна здатна лише в окремих галузях, на що необхідно багато часу.

В Україні офіційно не зареєстровано власне української ТНК, вважають вітчизняні вчені, хоча, за даними ЮНКТАД, в Україні є одна транснаціональна корпорація. Однак є і кілька фінансово-промислових груп, які мають ознаки транснаціональності. Варто зауважити, що, згідно із законом України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» поняття транснаціональна корпорація охоплює різні транснаціональні структури, у тому числі фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо [65].

Згідно з законом України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» транснаціональні корпорації на території України та за її межами створюються за згодою Антимонопольного комітету України у порядку, передбаченому законодавством України про захист економічної конкуренції у разі, коли їх створення не може призвести до монополізації

товарних ринків в Україні, впливає чи може вплинути на економічну конкуренцію на її території [49].

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» [50] ТНК можуть розширювати свою діяльність в Україні допоки не займуть монопольного (домінуючого) становища на будь-якому ринку країни. Монопольним (домінуючим) становищем суб'єкта господарювання, згідно ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції», визнаються такі дії:

1. Суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо:

- на цьому ринку у нього немає жодного конкурента;
- не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

2. Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 %, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції.

3. Монопольним (домінуючим) також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам.

4. Вважається, що кожен із двох чи більше суб'єктів господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо стосовно певного виду товару між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція і щодо них, разом узятих, виконується одна з умов, передбачених частиною першою цієї статті.

5. Монопольним (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови:

- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків;

- сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків -
- і при цьому вони не доведуть, що стосовно них не виконуються умови частини четвертої цієї статті.

В Україні для того, щоб ТНК не зловживали монопольним (домінуючим) становищем на ринку в ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [50] визначено, що:

1. Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

2. Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:

- встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;
- застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;
- обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;
- обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;
- часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;

- суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;
- створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

3. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом.

Іноземні ТНК готові здійснювати свою діяльність в Україні, проте їм перешкоджають такі головні чинники:

- нестабільне і надмірне державне регулювання;
- відсутність в Україні постійної стратегії та відповідного національного плану дій;
- недосконалість національного законодавства;
- нечітка правова система;
- нестабільність економічної та політичної ситуації;
- високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності;
- нездатність судової системи належним чином виконувати свої функції;
- низький платоспроможний попит споживачів;
- труднощі в спілкуванні з урядовими інстанціями;
- складність податкової системи та істотне податкове навантаження.

На сьогоднішній день в Україні не створено жодної ТНК, яка б увійшла в рейтинг ТОП-500 світових найпотужніших ТНК, який щорічно оприлюднюється американським журналом «Fortune».

Висновки до розділу 1.

В першому розділі кваліфікаційної роботи визначено сутність поняття «транснаціональна корпорація», як фірми, які контролюють фінансові активи і які мають свої підрозділи у двох або більше країнах світу. З'ясовано тотожність та відмінність між поняттями «багатонаціональна корпорація» та

«транснаціональна корпорація». Визначено моделі ТНК, до яких віднесено: централізована, національна та багатонаціональна. Узагальнено організаційну структуру ТНК, яка складається з материнської та дочірніх компаній.

Узагальнено історичні передумови становлення транснаціональних корпорацій, які згруповано за п'ятьма часовими етапами.

Визначено особливості функціонування ТНК в Україні. Доведено, що на сьогоднішній день в Україні офіційно не зареєстровано жодної української ТНК.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОВІДНИХ ЗАКОРДОННИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

2.1. Досвід функціонування транснаціональних корпорацій в автомобільному секторі світової економіки

Вплив ТНК на світову економіку є настільки всеосяжним, що опиратися йому практично неможливо. Так, за даними журналу «Fortune», у 500 найбільших ТНК світу працює 65 млн. осіб, які представляють 36 країн. Обсяг виручки від реалізації продукції зазначеними компаніями становить 31,2 трлн. доларів США, а отриманий прибуток – 1,7 трлн. доларів США [81]. Згідно з зазначених даних, діяльність ТНК сконцентрована в різних секторах світової економіки:

Джерело: складено автором за [33]

Рис. 2.1 Сектори світової економіки, в яких працюють ТНК

За даними журналу «Fortune», який починаючи з 1995 року щорічно публікує рейтинг 500 найпотужніших ТНК світу у 2022 р. лідерами рейтингу стали такі ТНК, а саме [81] (табл. 2.1):

Таблиця 2.1.

Світові ТНК, що увійшли в десятку найпотужніших за 2022 р. за версією журналу «Fortune»

№ з/п	Назва ТНК	Країна	Виручка, млрд. доларів США	Активи, млрд. доларів США
1	Walmart	США	572,75	13,673
2	Amazon	США	469,82	33,564
3	State Grid	Китай	460,62	7,138
4	China National Petroleum	Китай	411,69	9,638
5	Sinopec Group	Китай	401,31	8,316
6	Saudi Aramco	Саудівська Аравія	400,4	105,37
7	Apple	США	365,82	94,68
8	Volkswagen	Німеччина	295,62	18,187
9	China State Construction Engineering	Китай	293,71	4,444
10	CVS Heals	США	292,11	7,910

Джерело: складено автором за [81]

Корпорації в щорічному списку «Fortune» найбільших компаній світу продемонстрували свою силу у 2022 році, забезпечивши рекордно високий сукупний дохід у 41 трильйон доларів. Але рейтинг «Fortune Global 500» був зовсім не статичним, оскільки технологічні зміни та наукові відкриття загрожують усталеним лідерам і підносять нових переможців. Компанія «Walmart» залишається №1 10-й рік поспіль, тоді як «Saudi Aramco», яка збільшила свої доходи на 51%, претендує на №2 (порівняно з №6 у 2021 році). У порівнянні з попереднім роком, сукупні доходи компаній зі списку «Fortune Global 500» у США (13 трильйонів доларів США) перевищили доходи Китаю [81].

Світові автомобільні транснаціональні корпорації, що увійшли в першу десятку рейтингу «Fortune500» за період 2013-2023 р.р. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Світові автомобільні транснаціональні корпорації, що увійшли в першу десятку рейтингу «Fortune500» за 2013-2023 р.р.

Роки	Назва	Місце в рейтингу
2023	-	-
2022	Volkswagen	8
2021	Toyota	8
	Volkswagen	9
2020	Volkswagen	7
	Toyota	10
2019	Volkswagen	9
	Toyota	10
2018	Toyota	6
	Volkswagen	7
2017	Toyota	5
	Volkswagen	6
2016	Volkswagen	7
	Toyota	8
2015	Volkswagen	8
	Toyota	9
2014	Volkswagen	8
	Toyota	9
2013	Toyota	8
	Volkswagen	9

Джерело: складено автором за [81]

За період 2013-2023 р.р. щорічно, окрім 2023 р. в десятку найпотужніших ТНК світу входило дві автомобільні корпорації «Volkswagen» та «Toyota», які посідали 6-10 місця в рейтингу. У 2023 році жодна автомобільна транснаціональна корпорація не увійшла в десятку найпотужніших, погіршивши свої показники діяльності.

На сьогоднішній день автомобілебудування однією із найрозвиненіших галузей світової економіки. На початку 2010-х років внаслідок світової фінансової кризи в світовому автомобілебудуванні почалася впевнена зміна країн-лідерів. Раніше лідерами світового автомобільного ринку були американські виробники, представлені Великою трійкою («General Motors», «Ford», «Chrysler»). Причому, на власному ринку Велика трійка вперше була потіснена ще на початку 1980-х японськими виробниками, представленими компаніями «Toyota», «Nissan», «Honda», «Mitsubishi». В кінці 20 століття на

світовому ринку активно розвернулися і європейські автовиробники, включаючи концерни «Volkswagen Group», «Daimler», «BMW», «Renault», «Peugeot Citroën», «FIAT» та інші.

Транснаціональні корпорації відіграють важливу роль в глобалізації. В цілому ТНК забезпечують близько 50 % світового промислового виробництва. Автовиробництво в Європі теж страждає через рецесію. За період з 2009 по 2013 р. було закрито автомобільних 8 заводів. У 2013р. 32 % потужностей заводів з виробництва автомобілів залишилися незадіяними [57].

За рейтингом авторитетного американського журналу «Time», що вперше в своїй історії склав рейтинг найвпливовіших компаній в світі, в список потрапили чотири компанії з автомобільної сфери: «VW», «General Motors», «BYD» і «Tesla». Головним критерієм відбору до рейтингу американського журналу «Time» є значний вплив ТНК на сучасний світ. Список номінантів складений шляхом опитування експертів найрізноманітніших індустрій від медицини, медіа та розваг до транспорту і високих технологій, а також глобальної мережі редакторів та кореспондентів видання. Критеріями відбору також стали актуальність діяльності компанії, вплив на світ, інновації, амбіції та успішність. До списку потрапили 100 організацій, від технологічних стартапів, які розробляють більш розумний спосіб утилізації, до крипто валютних фірм, що переосмислюють майбутнє грошей, і фармацевтичних гігантів, що створюють вакцини завтрашнього дня.

Список журналу «Time» розбитий на п'ять умовних категорій, в кожен з яких потрапили від 16 до 21 компанії: «Першопрохідники», «Лідери», «Інноватори», «Гіганти», «Руйнівники підвалин» (табл. 2.3).

У категорії «Лідери» фігурує автомобільний концерн «Volkswagen», який удостоївся внесення в рейтинг за прагнення до глобального лідерства в сегменті електрокарів. Електричний кросовер «Volkswagen ID.4» став «Всесвітнім автомобілем року 2021».

Світові автомобільні транснаціональні корпорації, переможці рейтингу журналу «Time» у 2021 р.

Категорія рейтингу	Переможець
Лідери	автомобільний концерн «Volkswagen»
Гіганти	американський автоконцерн «General Motors»
Руйнівники підвалин	«Tesla»
Інноватори	«BYD»
Першопрохідники	-

Джерело: складено автором за [66].

Номінацію «Гіганти» очолив американський автоконцерн «General Motors». Слідом ідуть соціальна мережа «Facebook», медіаконцерн «Disney» та корпорація «Google».

У категорію «Руйнівники підвалин» потрапив виробник електромобілів «Tesla». Компанію йому склали сервіс пошуку й оренди житла «Airbnb», а також один зі світових лідерів у галузі електроніки китайський «Huawei».

У розділі «Інноватори» є китайський автовиробник «BYD», який домігся значних успіхів на ниві розвитку електротранспорту. А перше місце посіла аналітична компанія «Gro Intelligence». Крім того, в цю категорію включені стрімінговий сервіс «Netflix», програма організації відеоконференцій «Zoom» і музичний сервіс «Spotify».

У номінації «Першопрохідники» автомобільним компаніям місця не знайшлося [66].

За даними журналу «Fortune» у 2022 р. автомобільна транснаціональна корпорація «Volkswagen» (Германія) посідає 8 місце в рейтингу. За 2022 рік виручка від реалізації автомобілей корпорації становить 298,82 млрд. доларів США, чистий прибуток – 18,187 млрд. доларів США. В компанії працює 672709 співробітників. Активи «Volkswagen» становлять 601,03 млрд. доларів США, власний капітал – 164,24 млрд. доларів США, ринкова капіталізація 89,3 млрд. доларів США. Штаб-квартира «Volkswagen Group» розташована у м.

Вольфсбурге, Германія Заводи концерну розкидані в 15-ти країнах по усьому світу.

Історія цієї найвідомішої автомобільної марки бере свій початок із середини 30-х років минулого століття. Згідно з легендою, почалося всі восени 1933 року, коли в неформальній обстановці готельного номера відбулася зустріч між Фердинандом Порше (Ferdinand Porsche) і Адольфом Гітлером. Останній був зацікавлений у створенні невеликого автомобіля, здатного вмістити в себе родину із двох дорослих і трьох дітей, та ще й розігнатися при цьому до 100 км/година, споживаючи не більш 8 літрів на 100 км. Немаловажною вимогою була доступна вартість, яка виявилася б по кишені будь-якому поважаючому себе бургерові. Порше на той час уже прославився як чудовий конструктор, так що не дивно, що розв'язок цього завдання був запропонований саме йому. Відповідно тій же легенді, Гітлер зажадав, щоб новий автомобіль легко було переобладнати для використання у військових цілях: повинно було міститися троє солдатів і кулемет.

Нову марку вирішено було назвати «Народний автомобіль» – «Volkswagen». Однією з обіцянок Гітлера було посадити за кермо всі німецькі родини. Перші наробітки Порше зумів надати вже в січні 1934 року. Тоді ним уже були розроблені загальні концепції нового автомобіля. Проект був схвалений Рейхсканцелярією, що виділила на його реалізацію необхідну суму рейхсмарок, за умови що робочий прототип з'явиться вже до кінця 1934 року. Але цим планам не призначено було збутися, реалізація проєкту затяглася на два роки. Коли ж необхідні прототипи були готові, то почався процес їх тестування.

У 1937 році з'являється перший «VW30», уже готовий для масового проведення. Журналісти відразу ж охрестили його «Жуком», назва яка залишиться за ним назавжди.

У 1938 році почалося будівництво заводів «Volkswagen». Будували з розмахом – навколо заводських приміщень було навіть закладене нове місто,

що одержало назва м. Вольфсбург (Wolfsburg). Новий автомобіль коштував в 990 рейхсмарок – менше, чим середньостатистичний робітник одержував за рік.

Масове проведення «Kdf-wagen» почалося у 1939 році, було випущено кілька десятків екземплярів. Але війна, що почався, перекреслила всі плани й заводи «Volkswagen» у терміновому порядку перемкнулися на проведення військової продукції повнопривідних амфібій «Kübelwagen», які активно використовувалися військами Вермахту. На заводах компанії в ті роки працювали військовополонені, зігнані на примусові роботи. У 1998 році керівництво «Volkswagen» офіційно визнає цей факт і починає виплату компенсацій.

Після поразки Німеччини в Другій світовій війні заводи «Volkswagen» відійшли англійцям. Ті уважно вивчили «Жука», але особливо не зацікавилися. Мініатюрний і недорогий автомобіль виявився ідеальним рішенням для зруйнованою війною країни.

В 1949 році відбувається повернення «Volkswagen» німцям. Підприємство одержує назву «Volkswagen-Finanzierungs-Gesellschaft GmbH». За свою післявоєнну історію ця компанія прославилася не тільки «Жуком», який розійшовся по світу мільйонними тиражами, але й безліччю інших винятково популярних моделей самих різних класів і типів: «Golf», «Polo», «Passat», «Bora», «Touareg», «Tiguan».

Що ж стосується легендарного «Жука», то ця модель випускалася «Volkswagen» понад 25 років. Після чого проведення його було перенесено в країни Латинської Америки. Компанія змушена була припинити його проведення, оскільки модель перестала відповідати твердим європейським стандартам безпеки й рівня забруднення навколишнього середовища.

У 1998 році німці спробували відродити легенду, представивши модель «Beetle II» – переднеприводной автомобіль, зовні й по габаритах, що нагадує класичного «Жука», але вона виявилася не популярною серед споживачів.

На сьогоднішній день, «Volkswagen Group» – це великий концерн, якому належать всесвітньо відомі бренди автомобілів: «Volkswagen», а також «Audi», «Skoda», «SEAT», «Porsche», «Bentley» [13].

Автомобільна корпорація «General Motors» – це американський автомобільний концерн, що виробляє вантажні і пасажирські автомобілі в 37 країнах і продає їх в 192 країнах. Компанія продає автомобілі під брендами «Buick», «Cadillac», «Chevrolet», «GMC», «Holden» та «Wuling». Компанія заснована 16 вересня 1908 р. Штаб-квартира розташована в м. Детройті, США,

Раніше також компанія випускала автомобілі під брендами «McLaughlin» (бренд ліквідовано), «Oakland» (бренд ліквідовано), «Oldsmobile» (ліквідовано після банкрутства і реструктуризації компанії 2009 року), «Pontiac» (ліквідовано 2009 року), «Hummer» (ліквідовано у 2010), «Saab» (підрозділ продано корпорації «Spyker Automobile»), «Saturn» (ліквідовано 2009 року), «Vauxhall/Opel» (продано «Groupe PSA»).

«General Motors» заснована в США у 1908 році Вільямом Дюрантом, що вже володів до того моменту компанією «Б'юїк» (Buick). Уже станом на 1920 рік до корпорації приєдналися такі бренди: «Cadillac», «Pontiac» (тодішня назва «Oakland»), «Chevrolet», «McLaughlin Motor Company», «Dayton Engineering Laboratories». З 1931 по 2008 рік компанія була найбільшим у світі виробником автомобілів.

Найбільший американський автомобільний концерн «General Motors» подав 1 червня 2009 заяву про захист від кредиторів, пославшись на ст. 11 закону про банкрутства США. Відповідний документ був направлений до окружного суду м. Нью-Йорка. Того ж дня до ст. 11 закону про банкрутство США удалася дилерська компанія GM «Chevrolet-Saturn of Harlem Inc». Цей крок був зроблений у рамках банкрутства всього автоконцерну. З поданої заяви дилера виходило, що GM утворює нову компанію «Auto Acquisition Corp.», у якій 60 % належатиме уряду США. Ця компанія викупить в процесі банкрутства більшість активів автоконцерну, що розорився. У своїй заяві «GM»

перерахував активи на балансі компанії на суму 82,29 млрд доларів (за станом на 31 березня 2009 р.).

Процес реструктуризації «GM» мав продовжитися від 60 до 90 днів, в ході якого уряд США вкладе в компанію додаткові 30 млрд дол. Ці кошти необхідні для підтримки життєздатності автоконцерну і будуть виділені ще з понад тих 19,4 млрд дол., які компанія вже отримала в рамках державної допомоги. У ході керованого банкрутства заводи «GM» зупиняти роботу не будуть.

За це державі перейде контроль над компанією, що викликало побоювання відносно націоналізації автоконцерну. Проте президент США Барак Обама спробував заспокоїти ринок, заявивши, що уряд не має наміру контролювати проблемний автоконцерн постійно і готовий позбавитися від отриманого пакету акцій відразу після того, як «GM» завершить реструктуризацію і повернеться до нормальної роботи.

Варто відзначити, що в історії банкрутств американських компаній банкрутство «GM» стало третім за величиною після таких компаній як «WorldCom» і інвестбанку «Lehman Brothers». У 2006 році корпорація продала 9,181 млн легкових автомобілів і вантажівок. Її виручка цього року склала \$207,394 млрд, чистий прибуток – 1,978 млрд. доларів США.

Зараз на заводах корпорації «General Motors» працює 284 тис. чоловік. Виробництво транспортних засобів «GMC», «Chevrolet», «Buick», «Cadillac», «Baojun», «Holden», «Isuzu», «Jie Fang», «Opel», «Vauxhall» та «Wuling» здійснюють виробники в 37 країнах світу, які є підрозділами «General Motors» або співпрацюють із компанією на партнерських умовах [82].

«Tesla» – найбільший у світі виробник електромобілів, який також займається виробництвом сонячних батарей та акумуляторів. Штаб квартира знаходиться в м. Пало Альто, Каліфорнія. Наприкінці 2020 року Tesla та ще 27 американських компаній заснували організацію «Zero Emission Transport Association» (ZETA), яка просуватиме перехід всього транспорту в США на електричну тягу. На даний момент компанія має кілька моделей електромобілів,

включаючи седан, кросовер, родстер і навіть великий тягач для вантажів. Вартість компанії 602 млрд. доларів США.

Компанія «Tesla» була заснована у 2003 році Мартіном Еберхардом і Марком Тарпеннінгом, а лише у 2004 році Ілон Маск став основним інвестором компанії та головою ради директорів. Хоч Маск і не був засновником стартапу, саме завдяки йому компанія досягла таких висот та всесвітньої популярності.

Компанія «Brand Finance» опублікувала щорічний рейтинг «Global 500», до якого входять 500 найдорожчих брендів світу (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

Світові автомобільні транснаціональні корпорації, переможці рейтингу «Global 500» журналу «Brand Finance» у 2021 р.

Місце	2022 рік	2023 рік
1 місце	Toyota	Tesla
2 місце	Mercedes-Benz	Mercedes-Benz
3 місце	Tesla	Toyota

Джерело: складено автором за [18]

В автомобільній категорії на першому місці опинилася «Tesla», якій вдалося обійти торішнього лідера «Toyota». Другий рядок зайняв «Mercedes-Benz», а «Toyota» цього року стала лише третьою – вартість японської компанії знизилася на 18%, а сама вона опустилася у глобальному рейтингу з 12 позиції на 19-у.

За даними «Brand Finance», вартість «Tesla» оцінюється в 66,2 мільярда доларів, що на 44% вище за її торішню ціну. У загальному рейтингу американський автовиробник піднявся з 28-ї на дев'яту позицію. Серед автомобільних компаній друге місце дісталось «Mercedes-Benz», який оцінили у 58,8 мільярда доларів – на 3% дешевше, ніж торік. У топ-500 серед усіх брендів німецька марка опустилася на одну сходинку та посіла 16 місце. «Toyota», яка минулого року була найдорожчим автомобільним брендом, цього року оцінена в 52,5 мільярда доларів (-18%).

Якщо розглядати перші 20 брендів у глобальному рейтингу, то автомобільних серед них лише три. Натомість у топ-50 потрапили «BMW» (33 місце), «Porsche» (40 місце), «Mitsubishi» (43 місце) та «Volkswagen» (47 місце).

Лідером за темпами зростання вартості, окрім «Tesla», виявився китайський «BYD». Він додав 57% і оцінюється в 10 мільярдів доларів. Також варто відзначити виробника батарей для електромобілів «CATL», який потрапив до рейтингу і опинився на 135 позиції з оціночною вартістю 14,7 мільярда доларів.

Минулого року трійка лідерів серед автомобільних компаній виглядала так: на першому місці «Toyota» (64,3 мільярда доларів), на другому – «Mercedes-Benz» (60,8 мільярда доларів), а на третьому «Tesla» (46 мільярдів доларів) [18].

2.2. Досвід функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій автомобільного сектору економіки

У сучасних глобальних умовах розвитку з кожним роком поширюється панування транснаціональних корпорацій. Нині в усьому світі налічується близько 82 тис. ТНК, які мають понад 825 тис. іноземних філій; 500 найбільших ТНК реалізують 80% усієї світової продукції електроніки і хімії, 95% фармацевтики, 76% продукції машинобудування. ТНК контролюють до половини промислового виробництва у світі, дві третини міжнародної торгівлі, приблизно чотири п'ятих патентів і ліцензій на нову техніку і технології [71].

Машинобудування – один із вагомих секторів промисловості України. За останні роки частка машинобудування у реалізованій продукції промисловості становила близько 7%, у товарній структурі експорту – близько 11%. У цьому секторі функціонувало близько 15% промислових підприємств і було працевлаштовано 15% працівників (у загальному в промисловості). Діяльність машинобудівних підприємств України переважно прибуткова: близько 75%

підприємств отримало прибуток, а операційна рентабельність у 2020 році становила 4,3%.

Проте, за останні роки все більшу роль у машинобудуванні займає діяльність транснаціональних корпорацій на території України. На сьогоднішній день в машинобудівному секторі працює 18 дочірніх підприємств ТНК. Завдяки цьому зростає зайнятість населення і досвід підвищення соціальних стандартів, відбувається реконструкція виробництв, відкриваються нові заводи, тощо. Водночас, ТНК використовують природні, трудові, а подекуди й виробничі ресурси на території України [31].

В Україні працюють іноземні ТНК та їх філії, але на сьогоднішній день не створено жодної вітчизняної ТНК. Окремі вітчизняні корпорації тільки наближаються до рівня світових ТНК. Однак, ці вітчизняні корпорації поки що не включені до жодного світового рейтингу. Найприбутковішими закордонними ТНК, які діють на території України є такі корпорації:

1. «ArcelorMittal», «Лакшмі Міттал» (Індія).
2. «Philip Morris (Швейцарія).
3. «Carlsberg Group».
4. «Syngenta» (Швейцарія).
5. «METRO Group» (Німеччина).

Аналіз сфер діяльності закордонних ТНК на ринку України показав, що серед лідерів найбільше компаній, які здійснюють:

– виробництво та реалізацією цигарок «Philip Morris» (Швейцарія), «British American Tobacco» (Великобританія), «Борис Кауфман», «Річард Даксбері» та «Річард Доріан Фенхальц» (Великобританія), «Japan Tobacco International», «JTІ» (Японія);

– виробництво зернових і бобових агрохолдинг «Нібулон»;

– алкогольних напоїв «Кока кола», «Пепсі кола»,

– кондитерської продукції «Нестле».

– металургія дочірні компанії ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (власник «ArcelorMittal», «Лакшмі Міттал», Індія);

– машинобудування, виробництво авіаційних двигунів ПАТ «Мотор Січ» (власник Skyrison, Китай) [22].

За статистикою Асоціації автовиробників України, на території країни автомобілі виробляють такі підприємства (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Вітчизняні підприємства – виробники автомобілів в Україні

Назва підприємства	Дата заснування
«Богдан»	1951
«ЗАЗ»	1863
«АвтоКрАЗ»	1945
ПАТ «Завод ЧАСІВОЯРСЬКІ автобуси»	1997
«Еталон»	2002
ПрАТ «Єврокар»	2001
АТ «Черкаський автобус»	1964

Джерело: складено автором

Асоціація автовиробників України «Укравтопром» була створена у 1997 році. Засновниками «Укравтопрома» виступили більше 20 підприємств, серед яких – провідні підприємства автомобілебудівної галузі України – ВАТ «ЗАЗ», ВАТ «ЛАЗ», ХК «АвтоКрАЗ» та ін. Сьогодні членами асоціації є 18 потужних підприємств вітчизняного автопрому. Головним завданням асоціації є представництво та захист інтересів українських автовиробників у міжнародних та державних інституціях, а також координація зусиль підприємств в галузі автомобілебудування з урахуванням світових тенденцій розвитку виробництва транспортних засобів.

З січня 1998 року асоціація «Укравтопром» є повним членом асоціації ОІСА (Міжнародна асоціація автовиробників) – вагомої у світі автомобілебудування організації, що об'єднує 32 країни-виробника автотехніки. Автомобільний салон «SIA'2009» внесено до календаря ОІСА. Асоціація підтримує дружні партнерські відносини з іноземними представниками автопрому, серед яких автомобільний завод FSO (Польща), представництво концерну «Peugeot-Citroen» у Словаччині, «SkodaAuto» (Чехія), «Autoforum Club» (Польща) та ін.[4].

Вітчизняні підприємства «Богдан», «ЗАЗ», «АвтоКрАЗ», ПАТ «Завод ЧАСІВОЯРСЬКІ автобуси», «Еталон», ПрАТ «Єврокар», АТ «Черкаський автобус» є виробниками автомобілів в Україні. Жодне з них поки не вийшло на рівень ТНК.

Серед світових автомобільних ТНК, які орендували або придбали в Україні робочі площі – є бренд «Chery» (Китай) та «Chevrolet» (США).

Провідним вітчизняним виробником залишається Запорізький автомобілебудівний завод. При співпраці з ЗАЗ «Chevrolet» випустили окрему модель «ЗАЗ Chevrolet Chance». Вона продається в Україні та за її межами. Це ліцензована копія «Lanos», але дешевша завдяки локалізації виробництва, місцевим матеріалами та вітчизняній гумі (рис. 2.2.).

Джерело: [4]

Рис. 2.2. Автомобіль вітчизняної зборки «ЗАЗ Chevrolet Chance»

Впевнено освоюють ринок корейські автовиробники. Наприклад, автомобілі марок «SsangYong» і «Geely» збираються в м. Кременчуці [80].

Джерело: [80].

Рис. 2.3. Автомобіль вітчизняної зборки «SsangYong»

Джерело: [80].

Рис. 2.4. Автомобіль вітчизняної зборки «Geely»

ПрАТ «Єврокар» – офіційний виробник автомобілів марки «Škoda» в Україні, що входить до групи компаній «Атолл Холдінг». Є одним з найбільших виробників легкових автомобілів в Україні. Частка заводу в загальному обсязі виробництва легкових автотранспортних засобів у 2020 році становила 80.6 %. Виробничі потужності заводу складають 80 тис. автомобілів на рік (SKD складання – 30 тис. авто, CKD виробництво – 50 тис. авто на рік) з потенціалом для подальшого розширення потужностей. Виробничий майданчик має залізничний термінал, здатний виконувати транспортування до країн ЄС і СНД.

Абсолютний лідер з виробництва легкових машин – «Єврокар». Один із заводів «Skoda» знаходиться в Закарпатській області, в селі Соломоново. Це унікальне за своєю суттю підприємство, яке повністю оснащено європейським обладнанням. «Єврокар» також випускає автомобілі «Volkswagen», «Audi» та «SEAT».

Корпорація «Богдан» випускає бюджетні машини на основі ВАЗівських деталей. Фірмові цехи в Черкасах збирають такі марки, як «JAC», «Great Wall» та «Lifan». Вони не тільки добре продаються в Україні, а й йдуть на експорт. А паралельно компанія збирає популярні в усьому світі «KIA» та «Hyundai».

Остання і одна з найпопулярніших моделей концерну ЗАЗ – «ZAZ Vida» (рис. 2.5). Її історія стала закономірним продовження успіху «Chevrolet Aveo», в якій вдалося об'єднати європейські стандарти, корейську якість та українську вартість. У салоні «ZAZ Vida» легко розміщується п'ять пасажирів. Місткий багажник – на 400 літрів. Максимальна швидкість автомобіля – 170 км/год при обсязі бака в 45 літрів.

Джерело: [4]

Рис. 2.5. Автомобіль вітчизняної зборки «ZAZ Vida»

Середня вартість автомобілів іноземних брендів, що зібрані в Україні наведена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6.

Середня вартість автомобілів іноземних брендів, що зібрані в Україні за цінами 2023 р.

Марка автомобіля вітчизняної зборки	Ціна в Україні, грн
«ЗАЗ Chevrolet Chance»	855000
«SsangYong»	1100000
«Geely»	950000
«Volkswagen»	1500000
«Audi»	1900000
«SEAT»	1400000
«ZAZ Vida»	380000

Джерело: складено автором

Економічна та політична ситуація впливають і на випуск автомобілів в Україні. Наприклад, тільки за 2018 рік обсяги виробництва комерційних авто скоротилися майже вдвічі – на 47%. Зате на 17% збільшилося виробництво автобусів. Найбільше автобусів випускають «Часовоярський автобусний завод» і корпорація «Еталон».

Переваги автомобілів вітчизняної зборки:

1. Зниження ціни машини на 5-15%. Численні світові бренди самі відмовляються від ввезення автомобілів в інші країни та замість цього відкривають локальні виробництва. Це вигідніше. Наприклад, в Індії ввізне мито може досягати 100% вартості машини.

2. Динамічний автомобільний ринок України поступово розвивається, незважаючи на складну економічну ситуацію. Тому багато брендів вже оцінюють його перспективи і можливості.

3. Принципової різниці в якості між місцевою та іноземною збіркою немає. Автомобілісти зазначають, що іноді українська збірка навіть довговічніша, тому що наші комплектуючі та деталі адаптовані під наші дороги та транспортну ситуацію в цілому.

2.3. Позитивні та негативні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій на вітчизняному ринку

Існує ряд позитивних та негативних наслідків від розвитку ТНК в Україні (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

Роль транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України

Позитивні риси	Негативні риси
Міжнародна спеціалізація на базі взаємопроникнення капіталу	Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника
Формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів)	Поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень (ТНК)
Вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур	Різке зростання транскордонного злиття і поглинання вітчизняних компаній
Свобода пересування чинників виробництва, товарів	Розташування на території держави трудомістких, енергомістких та матеріаломістких екологічно небезпечних виробництва
Доступ до більш якісних та дешевих ресурсів	Відтік капіталу, перерахунок прибутку в промислово-розвинені країни
Розвиток науково-технічної сфери	Уникнення оподаткування прибутку
Розширення інноваційної діяльності	Розподіл фінансових ресурсів країни між крупними ТНК з обмеженим фінансування середнього бізнесу
Якісний розвиток виробництва країни	Занепад галузей економіки, які не є привабливими для сучасних ТНК
Посилення ролі держави (країни базування ТНК) в міжнародному просторі	Вплив ТНК на економічну владу країни

Джерело: складено автором за [2].

Позитивними наслідками транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України є:

- розвиток місцевої бізнес-культури та підприємницької атмосфери;
- надання робочих місць для громадян України;
- проникнення на український ринок певних світових стандартів;
- створення нових підприємств, модернізацію або розширення існуючих;

- впровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- покращення якості продукції через імпорт технологій, а отже і підвищення рівня конкурентоспроможності товарів;
- сприяння реструктуризації економіки.

Негативними наслідками транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України є:

- ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України;
- міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країни з нижчим рівнем оподаткування.

Разом з тим, в суспільствах, які розвиваються, нових демократіях, будь-яка організація, що може позитивно для суспільства впливати на уряд та може розглядатися, як складова громадянського суспільства, що зароджується [11].

Разом з тим, будь-яка організація може не тільки позитивно впливати на уряд та громадськість країни. Як доводить у своєму дослідженні Смовженко Т. у громадянському суспільстві практично будь-яка діяльність економічного агенту: громадян, фірми і держави, супроводжується поряд із запланованими також і не врахованими наслідками під час прийняття рішень, які автор назвала «зовнішніми ефектами» або «негативними і позитивними екстерналіями» [61]. З цього виходить, що будь-яка організація може також негативно впливати на уряд та громадськість, особливо якщо вона ставить на перший план збагачення та отримання надприбутків за рахунок суспільства та держави, що впливає на формування підвалин тіньової економіки країни.

Позитивні та негативні наслідки впливу ТНК на громадянське суспільство та державу узагальнено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8.

Позитивні та негативні наслідки впливу ТНК на громадянське суспільство та державу

Позитивні наслідки впливу ТНК	Негативні наслідки впливу ТНК
Задоволення потреб суспільства в нових технологіях, інноваційних товарах, роботах, послугах	Нав'язують не типові або суперечні цінності, формування інших традицій та власної культури у громадянському суспільстві
Підвищення рівня суспільного добробуту на рівні окремого міста, регіону, держави в цілому	Примують споживачів та суспільство користуватися технологіями (продукцією, послугами) саме цієї ТНК
Створення нових робочих місць та виробництв, що сприяє зменшенню рівня безробіття в державі та зниженню рівня конфліктності у громадянському суспільстві	Усувають національних виробників аналогічної продукції та послуг з вітчизняного ринку, займають домінуюче монопольне становище на ринку, користуються непрозорими правилами поведінки на вітчизняних ринках, здійснюють заходи недобросовісної конкуренції
Формування нової культури споживання та спілкування у суспільстві	Впливають на уряд та громадське суспільство, вимагаючи економічних привілеїв та податкових знижок за значний позитивний внесок у розвиток громадянського суспільства
Формування нових громадських цінностей, думки та світогляду	Використовують технології виробництва, які забруднюють довкілля, або використовують екологічно небезпечну сировину, порушуючи існуючі в країні екологічні норми та нормативи, переносять виробництво екологічно небезпечної продукції до країн «третього світу»
Підтримка громадськості у відстоюванні своїх прав у суспільстві	Інтегруються з урядом країни, використовуючи «тіньові схеми» збагачення, підкуп, хабарі, тощо задля лобювання власних економічних інтересів ТНК, утримання монопольного становища на національному ринку та швидкого отримання надприбутків
	Формують «тіньовий уряд» в країні

Джерело: складено автором за [91]

До позитивного впливу ТНК на громадянське суспільство та державу можна віднести [91]:

1. Задоволення потреб суспільства в нових технологіях, інноваційних товарах, роботах, послугах, які сприяють покращенню життя людей та підвищують рівень комфорту. Наприклад, розповсюдження мобільного зв'язку

такими провідним підприємницькими структурами, як «Київстар», «Лайф», «Водафон» та інші, дало можливість людям цілодобового спілкування в будь-якій точці світу та покращило комунікації у суспільстві.

2. Підвищення рівня суспільного добробуту на рівні окремого міста, регіону, держави в цілому. Наприклад, запровадження online-платежів, що здійснюються через глобальні світові мережі «MasterCard», «Visa», «American Express», засновані провідними підприємницькими структурами США та інші структури, прискорюють здійснення розрахунків та дають можливість ведення бізнесу по всьому світі.

3. Створення нових робочих місць та виробництв, що сприяє зменшенню рівня безробіття в державі та сприяють зниженню рівня конфліктності у громадянському суспільстві. В Україні, наприклад, відкрили свої філії такі світові ТНК, як «MacDonalds», «Nestle», «Danon», «Nike» та багато інших. Ці структури є великими іноземними інвесторами в економіку країни. Так, компанія «МакДональдз Юкрейн Лтд» починаючи з відкриття у 1997 р. вклала у розвиток мережі МакДональдз та інфраструктури України близько 225 мільйонів доларів [35].

4. Формування нової культури споживання та спілкування у суспільстві. Наприклад, винайдення Інтернету та створення соціальних мереж (соціальна мережа Youtube, заснована у 2005 р. «Google» – провідною американською ТНК та інші мережі) надали змогу користувачам online спілкування у будь-який час та у будь-якій точці світу, що пришвидшило цей процес та сформувало нову культуру спілкування між людьми у суспільстві.

5. Формування нових громадських цінностей, думки та світогляду. Сучасні ТНК, як потужні світові інтеграційні утворення, що володіють значними обсягами ресурсів (у тому числі і фінансовими) просуваючи свої товари та послуги мають вплив на формування нових громадських цінностей.

6. Підтримка громадськості у відстоюванні своїх прав у суспільстві шляхом надання допомоги (у тому числі і фінансової) для створення і розвитку різних політичних партій, рухів, засобів масової інформації, благодійних

організацій, професійних спілок та інших громадських організацій в країні. Через такі громадські організації сучасні ТНК з одного боку здійснюють благодійну підтримку, а з іншого боку – поступово формують потрібну їх громадську думку у суспільстві. В Україні особливо розповсюджена підтримка цими структурами політичних партій та рухів.

До негативного впливу ТНК на громадянське суспільство та державу слід віднести [91]:

1. Нав'язують не типові або суперечні цінності, формування інших традицій та власної культури у громадянському суспільстві, що домінує над історично існуючими у цій країні традиціями та культурою. Наприклад, ТНК «MacDonalds», яка функціонує в Україні з 1997 р. та стала 102 країною, де розміщено її виробництво, разом з відкриттям мережі ресторанів швидкого харчування, започаткувала новий тип харчування у суспільстві. Тепер гамбургери та інша швидка їжа конкурують з традиційним українським меню. Теж саме стосується дуже популярною в Україні піци. Разом з новою для вітчизняного ринку продукцією прийшли американські та італійські традиції, причому, зрозуміло, домінують «американські цінності».

2. Примушують споживачів та суспільство користуватися технологіями (продукцією, послугами) саме цієї ТНК. Наприклад, операційна система Windows, розробником якої є всесвітньо відома корпорація Microsoft, заснована Білом Гейтсом. Перша версія Windows 1,0 вийшла у продаж ще у 1985 році. Зараз вже у продажі Windows 10, початок продаж якої відбувся у 2015 році. За цей період були розроблені і інші операційні системи, наприклад операційна система «Linux», розроблена компанією «Novell». Але вона не отримала такої широкої відомості і не стала популярною, як «Windows». Більш того, ці дві операційні системи були несумісні одна з одною і у споживача не було вибору, як тільки обрати більш популярну операційну систему «Windows» під яку було налаштовано все програмне забезпечення. У 2006 році ці дві конкуруючі операційні системи підписали угоду про співпрацю. В результаті угоди акції

компанії «Novell» піднялися в ціні на 16% [60], а корпорація «Microsoft» усунула потужного конкурента.

3. Усувають національних виробників аналогічної продукції та послуг з вітчизняного ринку, займають домінуюче монопольне становище на ринку, користуються непрозорими правилами поведінки на вітчизняних ринках, здійснюють заходи недобросовісної конкуренції, що суперечить чинному в Україні антимонопольному законодавству. Ці заходи сприяють закриттю вітчизняних підприємств, які виявляються не конкурентоспроможними, підвищують рівень безробіття в країні, спричиняють масову міграцію економічно-активного населення закордон та посилюють нестабільність громадянського суспільства в країні.

4. Впливають на уряд та громадське суспільство, вимагаючи економічних привілей та податкових знижок за значний позитивний внесок у розвиток громадянського суспільства, які є результатом діяльності ТНК в контексті корпоративної соціальної відповідальності бізнесу.

5. Використовують технології виробництва, які забруднюють довкілля, або використовують екологічно небезпечну сировину, порушуючи існуючі в країні екологічні норми та нормативи, переносять виробництво екологічно небезпечної продукції до країн «третього світу». Це спричиняє масові екологічні протести та страйки, що агресивно налаштовує громадське суспільство. Такі страйки можуть в подальшому стати рухомою силою більш потужних протестів проти уряду країни, звинувачення уряду в лобіюванні економічних інтересів ТНК.

6. Інтегруються з урядом країни, використовуючи «тіньові схеми» збагачення, підкуп, хабарі, тощо задля лобіювання власних економічних інтересів підприємницьких структур, утримання монопольного становища на національному ринку та швидкого отримання надприбутків. Ці заходи викликають обурення громадськості, посилюють негативні протиріччя та збільшують нестабільність громадянського суспільства в країні і можуть стати

рухомою силою більш потужних протестів проти уряду країни, його звинувачення в лобіюванні економічних інтересів ТНК.

7. Інтеграція декількох ТНК може призвести до формування «тіньового уряду» в країні, у випадку, якщо громадське суспільство і держава не будуть вживати своєчасних заходів протидії, «коли приватні інтереси політиків і державних службовців у прийнятті рішень переважають над інтересами громадян і суспільства» [61].

Отже, вихід ТНК на ринок України можна розцінювати як позитивне у випадку, коли влада й держава примушують їх діяти в чітких межах правил гри, не лише у власних інтересах, а й в інтересах країни, де вони функціонують. Та, на жаль, об'єктивна реальність полягає в тому, що сьогодні в Україні внаслідок загострення політично-економічної кризи відсутня реальна можливість не лише створювати відповідні правила, а й, що найголовніше, їх виконувати. В той же час ТНК – потужний виклик для вітчизняного бізнесу, адже це сприятиме загостренню конкурентної боротьби. Слід зазначити, що наявність у державі світових брендів є індикатором того, що з нею можна вести бізнес. Вітчизняна економіка не уникне впливу ТНК, але Уряду слід більш активно регулювати рівень їхньої присутності, адже для запобігання негативним впливам цих корпорацій потрібні потужні державні інститути. Разом з тим, стабільний розвиток країни в сучасних умовах не можливий без взаємодії з цими компаніями, оскільки сфера діяльності ТНК розповсюджується майже на всі держави світу та види економічної діяльності.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи узагальнено досвід функціонування транснаціональних корпорацій в автомобільному секторі світової економіки. Визначено світові автомобільні транснаціональні корпорації, що увійшли в першу десятку рейтингу «Fortune500» за період 2013-2023 р.р. З'ясовано, що у 2022 р. корпорація «Volkswagen» посіла 8 місце в

рейтингу, а роком раніше 9 місце в рейтингу. Також в першу десятку провідних ТНК автомобільного сектору у 2021 р. ввійшла корпорація «Toyota», яка посіла 9 місце в рейтингу.

Проаналізовано досвід функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій. Доведено, що в Україні працюють іноземні ТНК та їх філії, але на сьогоднішній день не створено жодної вітчизняної ТНК. Однак, окремі вітчизняні корпорації тільки наближаються до рівня світових ТНК. З'ясовано, що ці вітчизняні корпорації поки що не включені до жодного світового рейтингу. Визначено найприбутковіші закордонні ТНК, які діють на території України.

З'ясовано позитивні та негативні наслідки від розвитку ТНК в Україні. Узагальнено позитивні та негативні наслідки впливу ТНК на громадянське суспільство та державу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1. Перспективи розвитку світових транснаціональних корпорацій автомобільного сектору в післявоєнний період

Глобальний сектор автомобілебудування є однією з найбільших галузей у світі. Щороку виробляється 60 мільйонів автомобілів, на які припадає приблизно 50% світового споживання нафти. У промисловості також працює 4 мільйони людей і ще більше опосередковано через підприємства, які вона підтримує.

Розвиток світової економіки залежить від діяльності автомобільної промисловості через широкий спектр підприємств, з якими вона інтегрована. На автомобільну промисловість припадає близько 3% загального світового ВВП, і ця частка вища на ринках, що розвиваються, таких як Китай та Індія, де на автомобільну промисловість припадає 7% ВВП [86].

Поточний світовий ринок автомобільної промисловості у 2022 році оцінювався в 2,9 трильйона доларів США, і наразі він зростає з середньорічним темпом зростання на 3,1% після кількох років спаду, коли ринок впав на 0,6% між 2017 і 2022 роками. Це означало падіння, яке було швидшим, ніж занепад загальної економіки, яка постраждала від пандемії Covid-19.

Ринок сегментований за типами транспортних засобів на основні категорії:

- електромобілі;
- гібридно-електричних транспортні засоби;
- гібридних електромобілів, що підключаються до електромережі;
- електромобілі з м'яким гібридом;
- транспортні засоби, що працюють на природному газі;
- електромобілі на паливних елементах;
- дизельні;

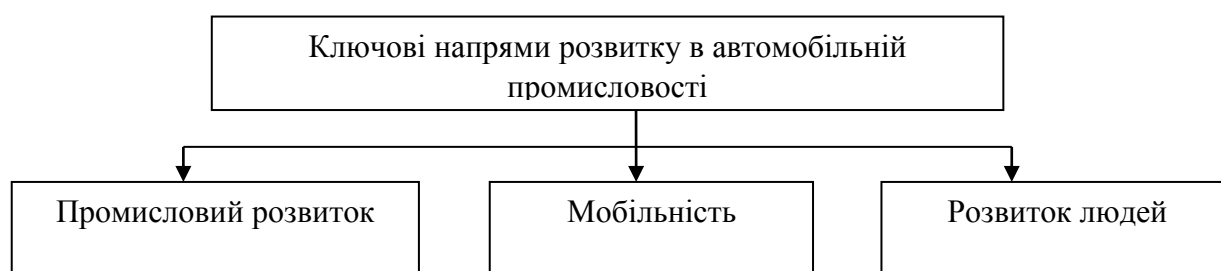
- бензинові.

Незважаючи на те, що світ рухається до більш чистої енергії, дизельні та бензинові автомобілі залишатимуться важливими принаймні до кінця десятиліття.

Китай і США є провідними виробниками транспортних засобів у світі, а деякі з ключових гравців галузі включають:

- «Toyota Motor Corp.»;
- «Volkswagen AG»;
- «Daimler AG»;
- «Ford Motor Co.»;
- «Honda Motor Co. Ltd.»
- «Bayerische Motoren Werke AG»;
- «General Motors. Co.»;
- «Fiat Chrysler Automobiles NV»;
- «Hyundai»;
- «Nissan» [86].

Виробництво автомобілів підтримує три важливі ключові напрями: промисловий розвиток, мобільність і розвиток людей (рис. 3.1.).

Джерело: складено автором

Рис. 3.1 Ключові напрями розвитку в автомобільній промисловості

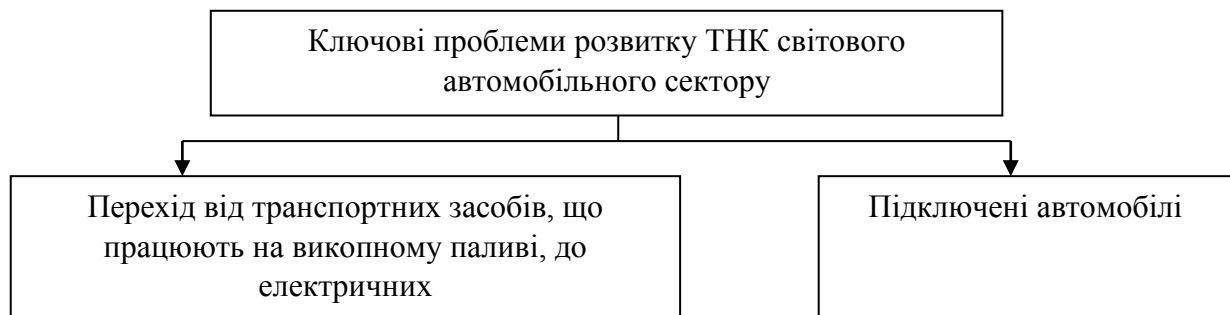
1. У всьому світі заводи з виробництва автомобілів часто оточені іншими виробничими потужностями, такими як металургійні заводи, виробники комплектуючих і виробники скла – галузі, які живлять автомобільне

виробництво. Автомобілебудування залучає ці інші галузі, розвиваючи кластери, які призводять до нових муніципалітетів з потребою в інфраструктурі. Місто Детройт у США є чудовим прикладом того, як ці кластери формуються в муніципалітети, як і провінція Гуанчжоу в Китаї та Ченнаї в Індії.

2. Виробництво автомобілів також мало вплив на революцію в мобільності. Завдяки доступу до автомобільної продукції люди та товари тепер легше переміщуються по всьому світу. Це призвело до міграції людей і підприємств, а також до створення та розвитку приміських зон.

3. Виробництво автомобілів має обмежене застосування за межами автомобільної промисловості. Єдиною метою виробництва автомобілів є, як правило, виробництво транспортних засобів для комерційних, промислових, військових, оборонних і екстрених служб.

Основні проблеми в автомобілебудуванні, що впливають на функціонування ТНК світового автомобільного сектору:

Джерело: складено автором

Рис. 3.2 Ключові проблеми розвитку ТНК світового автомобільного сектору

Ключовими проблемами розвитку ТНК світового автомобільного сектору, які привертають увагу в усьому світі є:

1. Перехід від транспортних засобів, що працюють на викопному паливі, до електричних. Зараз, як ніколи, світ має об'єднатися, щоб зменшити викиди парникових газів і досягти вуглецевої нейтральності, щоб запобігти незворотним наслідкам зміни клімату. З огляду на те, що транспорт забезпечує

понад одну третину глобальних викидів вуглекислого газу, перехід від традиційних транспортних засобів, що працюють на викопному паливі, до електричних став ключовою стратегією скорочення викидів. У результаті виробники автомобілів відреагували та почали розробку інноваційних електромобілів з нульовим рівнем викидів, щороку з'являються нові технології.

2. Розвиток підключених автомобілів. Бум Інтернету речей (IoT) підштовхнув очікування споживачів щодо підключених технологій у всіх сферах. Автомобільна промисловість не залишається позаду, і з'являються автомобілі з інноваційними підключеними функціями, які одночасно є функціональними та покращують досвід водія та пасажирів. Особливою тенденцією в автомобільній технології Інтернету речей є обмін цифровими даними та віддалена діагностика для створення звітів про стан транспортного засобу та прогнозування для запобігання поломкам.

Прогнозується, що світова автомобільна галузь продовжуватиме зростати на середньорічному темпі зростання 3,71% у період з 2020 по 2030 рік і складатиме 122,83 мільйона одиниць до кінця десятиліття, що є значним стрибком порівняно з 85,32 мільйона одиниць у 2020 році. Наразі автомобільна промисловість посідає перше місце серед усіх галузей світового виробництва за розміром ринку [86].

Перспективним напрямом автомобільного виробництва, що вплине на розвиток світових ТНК автомобільного сектору є наступні:

1. Глобальні зміни у світовій економіці.

Глобальна економіка зараз стикається з драматичними змінами. Цифровізація, інноваційні технології та нові бізнес-моделі спричиняють глибокі зміни в усіх галузях промисловості, включно з автомобілебудуванням. Ці чинники обумовлюють чотири руйнівні тенденції в автомобільному виробництві:

- різноманітна мобільність;
- автономне водіння;
- електрифікація;

– підключення.

Ці чотири чинники визначатимуть шлях розвитку галузі протягом наступного десятиліття.

2. Зміни в світовій галузі автомобілебудування. Поступово відбудеться перехід до спільної мобільності. За прогнозами, кожен десятий автомобіль, проданий у 2030 році, використовуватиметься як спільний транспортний засіб.

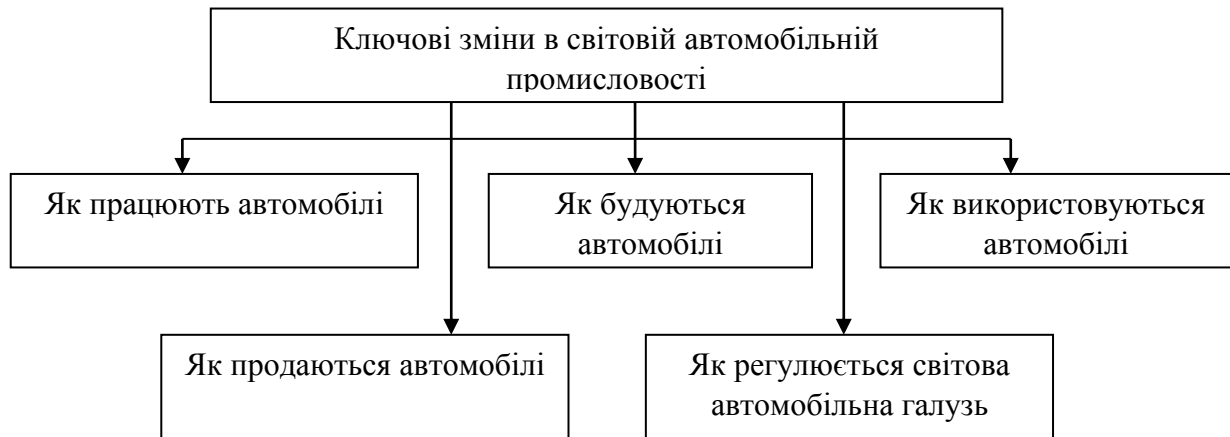
Незважаючи на цю тенденцію спільного використання транспортних засобів, продажі автомобілів продовжуватимуть зростати, але меншими темпами, ніж у попередні роки.

Також прогнозується, що до кінця десятиліття близько 15% усіх нових проданих автомобілів будуть повністю автономними. Однак спочатку галузь має подолати технологічні та регуляторні проблеми, які зараз є перешкодами.

Зростання кількості електромобілів також, безумовно, вплине на виробників автомобілів, яким доведеться адаптувати свої процеси для виробництва цих транспортних засобів. Перехід до електромобілів, незважаючи на те, що він викликаний нагальною необхідністю досягнення цілей щодо зміни клімату, не буде миттєвим, і виробники, ймовірно, переходитимуть до виробництва електромобілів поетапно.

За останні кілька років автовиробники та всі в автомобільній екосистемі – від виробників комплектуючих до інженерів-конструкторів, маркетингових і фінансових керівників до інвесторів, дилерів і клієнтів – зіткнулися з величезними змінами.

Майбутній успіх світових ТНК автомобільного сектору визначатиметься їхньою здатністю адаптуватися до п'яти категорій змін, які потребують стратегічної відповіді та змін у бізнес-моделях і моделях експлуатації автомобілів (рис. 3.3.):

Джерело: складено автором

Рис. 3.3 Ключові зміни в світовій автомобільній промисловості

Ключові зміни в світовій автомобільній промисловості:

1. Як працюють автомобілі. Перехід до електричних силових агрегатів змушує виробників автомобілів з традиційними двигунами внутрішнього згоряння (ДВЗ) переслідувати стратегії розвитку електромобілів (EV) і стикатися з новими конкурентами.

1.1. Перехід на виробництво електромобілів.

1.2. Повна автоматизація автомобіля.

2. Як будуються автомобілі. Перехід до електромобілів вимагає нових способів створення автомобілів із зовсім іншими компонентами та технологіями.

2.1. Впровадження технології модульної зборки автомобіля для економічності та швидкості виробництва.

2.2. Вихід на автомобільний ринок нових ТНК.

2.3. Активізація ТНК з азіатського регіону.

2.4. Проблеми ланцюга поставок при виробництві автомобіля в країнах «третього світу».

2.5. Залучення цифрових талантів.

3. Як використовуються автомобілі. Нові моделі володіння та використання, такі як замовлення поїздки, спільне використання поїздок і

підписка, продовжують набирати обертів, коли транспортні засоби використовуються на основі «як послуги».

3.1 Впровадження послуги «мобільність», як послуга на шляху до мейнстріму.

4. Як продаються машини. Споживачі багато років купують автомобілі в Інтернеті. Тепер вони також хочуть завершувати всі свої інші операції, пов'язані з транспортними засобами, онлайн.

4.1. Посилення поштовху до прямих продажів автомобілів.

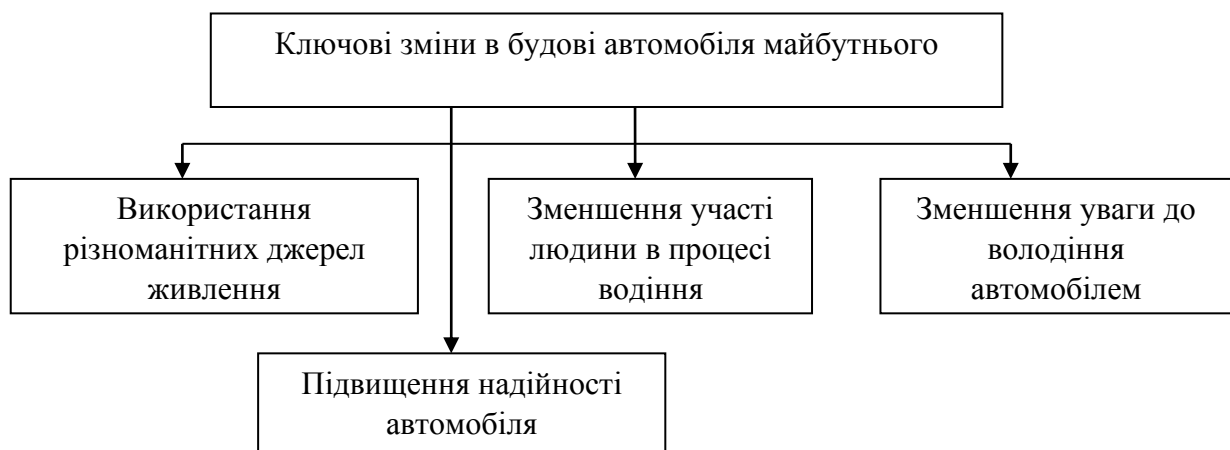
4.2. Консолідація автодилерів зосереджує владу, але прямі продажі залишаються загрозою

5. Як регулюється галузь. Зміни в політиці та нормативних актах в країні мають вирішальне значення для переходу на електромобілі. Країни та штати встановили кінцеві терміни для припинення продажу автомобілів з ДВС.

5.1. Прискорення поштовху до нульових викидів від автомобілів.

5.2. Стимулювання та державне фінансування автомобільної сфери [89].

Автомобільна промисловість є економічно значущим атрибутом і зараз знаходиться в центрі нових технологій та інновацій. Бажання клієнтів мати унікальні та дорогі функції також позитивно впливає на автомобільну промисловість у сучасну епоху (рис. 3.4).

Джерело: складено автором

Рис. 3.4 Ключові зміни в будові автомобіля майбутнього

Тим не менш, традиційна бізнес-модель проектування, виробництва, продажу, обслуговування та фінансування транспортних засобів є не менш важливою частиною процесу.

1. Фахівці світової автомобільної галузі очікують, що в автомобілях майбутнього будуть використовуватися різноманітні джерела живлення. Навіть зараз частка продажів нових моделей електромобілів зростає, і компанії постійно працюють над розробкою нових технологій, таких як паливні елементи. Проте звичайні двигуни внутрішнього згоряння продовжуватимуть оснащувати велику частину транспортних засобів.

2. Оскільки автономні транспортні засоби рухаються дорогами, пов'язані системи змусять людей відігравати меншу роль у керуванні автомобілями. Вчені також очікують, що зменшення участі людини в процесі водіння знизить кількість аварій і звільнить графіки людей.

3. Спостерігатиметься тенденція зменшення уваги до володіння автомобілями. Багато галузей промисловості, включаючи автомобільну, сприяють культурі обміну. Клієнти у великих містах приділятимуть більше уваги спільним функціям мобільності автомобіля.

4. Зазначені зміни змусять виробників зустрітися з новими викликами. Компанії можуть почати виробляти менш складні акумуляторні батареї, що в поєднанні з удосконаленням дизайну та виробництва зробить транспортні засоби більш надійними. У результаті нам доведеться рідше замінювати компоненти. Зростання потужності акумуляторів і цифрових систем водіння дозволить новим і відомим автомобільним гравцям отримати частку ринку. Зміна торгових бар'єрів також спонукатиме автовиробників базувати виробництво в місцевих регіонах, де продаються автомобілі.

Ці відмінності переосмислять діяльність ТНК, які підтримують автомобільний сектор. Автовиробникам потрібно буде співпрацювати з новими цифровими фірмами на додаток до традиційних постачальників. Оскільки конкуруючі автовиробники ділять більше компонентів, таких як електричні

силові агрегати та платформи транспортних засобів, операції значно спростяться.

Тим не менш, основна увага залишатиметься на споживачах і продуктах, які для них виготовляють виробники. Нижче наведено деякі стратегії, які ТНК світового автомобільного сектору можуть застосувати, щоб знайти баланс між постійними інноваціями та прибутковістю.

1. Характеристики нових клієнтів.

Донедавна клієнти здебільшого обирали один автомобіль для задоволення різноманітних потреб. На це рішення вплинули вимоги до мобільності, такі як поїздки на роботу, ділові поїздки та сімейні справи. Водії з меншими бюджетними обмеженнями, з іншого боку, могли вибрати модель, якою було б приємніше керувати, а також надавати соціального статусу.

Багато клієнтів хочуть дістатися з пункту А в пункт Б, і їм може бракувати емоційного зв'язку з транспортними засобами. Можливо, вони хочуть поїхати з залізничного вокзалу чи аеропорту за кордоном на ділову зустріч, купити меблі або іноді поїхати на пляж чи в гори. Хоча поточні клієнти можуть вибрати модель, яка відповідає всім цим вимогам, користувач автомобіля майбутнього шукатиме найкраще рішення для кожного завдання. Залежно від місцевих можливостей це може включати послуги підвезення, таксі, оренду автомобіля, послуги спільного використання автомобілів, громадський транспорт – або, звичайно, їхній автомобіль.

Незважаючи на згадані зміни в перспективі, традиційне володіння автомобілями не зникне з галузі. У кожному поколінні завжди знайдуться автолюбители, які віддають перевагу швидкості та комфорту своїх автомобілів.

2. Технологічні модифікації.

Фахівці очікують технологічних удосконалень і зрушень у модульній конструкції автомобіля. Це дозволить виробникам працювати над великою кількістю варіантів на одній платформі та на одному заводі, підвищуючи гнучкість і зменшуючи надлишок потужностей. Подібна концепція буде застосована до інформаційно-розважальних систем, які можуть почати

використовувати стандартні дисплеї, операційні системи, рівні програмного забезпечення, пристрої введення тощо. Вони також можуть додати додаткові функції в системах безпеки з прогресом у гальмуванні, рульовому керуванні, захисті від зіткнень і розширеному водієві. системи допомоги [90].

Таким чином, сектор автомобілебудування є однією з найважливіших галузей у світі, яка генерує трильйони доходів і впливає на світову економіку. У найближчі роки галузі доведеться реагувати на вимоги кліматичних цілей, а також на зростаючу тенденцію до спільного використання транспортних засобів і попит на інтегровану технологію IoT [86].

3.2. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій на автомобільному ринку в умовах війни в Україні

На українському ринку присутні світові ТНК, які здійснюють свою діяльність за допомогою своїх дочірніх підприємств та філій. Продукція, яку виробляють ТНК, займає більшу частку ВВП України. Сьогодні на території України нараховується понад 30 світових ТНК, які ведуть свою діяльність або мають спільні підприємства на національному ринку, найбільшими з яких є (табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Провідні світові ТНК, що працюють на ринку України

Назва ТНК	Сфера діяльності
1	2
«Кока Кола Беверіджес Україна Лімітед»	харчова промисловість
«Макдональдс Юкрейн Лтд»	
«Нестле Україна»	
«Procter & Gemble Україна»	автомобільна промисловість
«Тойота-Україна»; «Проше Україна»	
«Метро Кеш Анд Кері Україна»	ритейл
«Філіп Морріс Україна»	тютюн
«Райффайзен Банк Аваль»	банківський сектор
«Байер»	фармація та медицина

Продовження таблиці 3.1

1	2
«Самсунг Електронікс Україна Компані»	сектор електроніки

Джерело: складено автором за [25]

Найприбутковіші корпорації серед всіх ТНК, що працюють на території України, узагальнено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Високоприбуткові транснаціональні корпорації, які працюють
на території України

№	Дочірня компанія	Виручка (млрд грн)	Прибуток/Збиток (млн грн)	Вид діяльності	Власник
1	2	3	4	5	6
1	ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	67,96	9 509	ГМК: виплавка сталі, виробництво прокату	ArcelorMittal, Лакшмі Міттал (Індія)
2	ПрАТ «Філіп Морріс Україна»	12,22	2 2 147	АПК: виробництво та реалізація цигарок	Philip Morris (Швейцарія)
3	ПАТ «Карлсберг Україна»	7,5	1 634	АПК: виробництво алкогольних напоїв	Carlsberg Group (Данія)
4	ПрАТ «Прилуки»	6,72	1 180	АПК: виробництво та реалізація цигарок	British American Tobacco, ВАТ (Велика Британія)
5	ПАТ «Мотор Січ»	12,02	1 108	Машинобудування: виробництво авіаційних двигунів	Skyrison (Китай)
6	ТОВ «Тедіс Україна»	51,46	788	Дистрибуція: продаж тютюнових виробів	Борис Кауфман, Річард Даксбері та Річард Доріан Фенхальц (Великобританія)
7	ТОВ «Епам Системз»	6,44	722	ІТ: розробка програмного забезпечення	Епам (США)
8	ПзП «ТойотаУкраїна»	10,43	668	Дистрибуція: реалізація легкових автомобілів	Toyota Group (Японія)

Продовження табл. 3.2.

1	2	3	4	5	6
9	ПзП «Макдональдз Юкрейн Лтд»	6,34	657	Рітейл: організація мережі швидкого харчування	McDonald's (США)
10	ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна»	6,52	599	АПК: виробництво та реалізація цигарок	Japan Tobacco International, JTI (Японія)
11	ТОВ «Миколаївський глиноземний завод»	10,06	569	ГМК: видобуток глини для виробництва алюмінію	Олег Дерипаска
12	ПрАТ «Монделіс Україна»	5,93	535	АПК: виробництво кондитерської продукції	Kraft Foods B.V (Нідерланди)
13	ТОВ «Байер»	6,96	509	Дистрибуція: реалізація фармпрепаратів та аграрної продукції	Bayer Global Investment (США)
14	ТОВ «Сингента»	9,96	488	АПК: виробництво зернових та бобових	Syngenta (Швейцарія)
15	ТОВ «Метро Кеш Енд Кері Україна»	17,42	467	Рітейл: продаж продуктів через власні супермаркети	METRO Group (Німеччина)

Джерело: складено автором за [16]

Загалом, в Україні функціонує близько 7362 філій іноземних ТНК, водночас у світі загалом їх понад 800 000. Тобто на Україну припадає лише 0,9% їх загальної кількості [81].

Аналізуючи діяльність іноземних компаній в Україні за видами діяльності, потрібно відзначити, що більша частина цих підприємств зосереджена в галузі торгівлі та ремонту, агропромисловому комплексі та харчовій галузі, в переробній промисловості, в операціях із нерухомістю, будівництві. Очевидно, що транснаціональні компанії не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, а більшість інвестицій спрямовують на торгівлю, тобто в ту сферу, яка дозволяє швидко отримувати високі прибутки [70, С. 59–64.].

Також негативно на діяльності міжнародних компаній відобразилися війна України, відбулося зменшення частки інвестицій, скорочення кількості філіалів та дочірніх підприємств через великі ризики, особливо у східній частині України [46, С. 11].

Проаналізувавши особливості представлення ТНК в Україні, виявлено, що більшість із них діють в агропромисловому комплексі, оскільки саме галузі цієї сфери отримують значні потоки іноземних інвестицій. Великий потенціал інформаційних технологій України поступово і надалі впливатиме на активізацію діяльності транснаціональних компаній в Україні. ІТ-продукти та ІТ-послуги поступово будуть зростати у своєму обсязі та поширюватися в усі сфери суспільної життєдіяльності (електронний уряд, охорона здоров'я, освіта тощо), при цьому каталізуюча роль розвитку належатиме потужним ТНК [87, с. 24–33.]. У короткостроковій перспективі переважна частина країн втрачатиме економічну, політичну та інформаційну незалежність від дій потужних ТНК. Більше того, країни, що розвиваються, будуть усе сильніше відставати за рівнем інформатизації та розкриття національного потенціалу. З проведеного дослідження виявляється, що України не лише приймає ТНК, а й прагне до розширення власних транснаціональних компаній. Для активізації та розширення діяльності ТНК Україні необхідно збільшувати частку наукомістких галузей з екологічно чистими технологіями, легкої і харчової промисловості, переробних, галузей сільського господарства, сфери послуг та інформаційних технологій [87].

В умовах війни в Україні світові автомобільні ТНК продовжують працювати в Україні через своїх дилерів. Так, за вересень 2023 р. за даними автомобільної асоціації «Укравтопром» обсяг продажів нових легкових автомобілів закордонних брендів становив 5,7 тис. автомобілів (табл. 3.3.).

Відносно вересня 2022 року попит на нові легкові автомобілі в Україні зріс на 67 відсотків. Водночас у порівнянні з серпнем поточного року ринок дещо охолонув (-2%).

Першість на ринку продовжує утримувати «ТОУОТА». За місяць в Україні було зареєстровано 960 нових авто цієї японської марки. У річному вимірі вересневий попит на нові Тойоти збільшився на 43 відсотки. Другий результат у «VOLKSWAGEN» – 653 автомобілів. Це утричі більше, ніж торік.

Таблиця 3.3.

Обсяг продажів нових легкових автомобілів закордонних брендів в Україні за період вересень 2022 – вересень 2023 р.р.

№	Бренд	Вересень 2022 р.	Серпень 2023 р.	Вересень 2023 р.	Темп змін, вересень 2022 р.	Темп змін, серпень 2023 р.
1	TOYOTA	763	1118	960	+42,6	-11,4
2	VOLKSWAGEN	207	611	653	+215,5	+6,9
3	BMW	250	433	492	+96,8	+13,6
4	SKODA	312	394	464	+48,7	+17,8
5	RENAULT	157	501	447	+184,7	-10,8
6	HYUNDAI	265	289	272	+2,6	-5,9
7	MAZDA	35	169	232	+562,9	+37,3
8	SUZUKI	7	208	196		-5,8
9	MERCEDES-BENZ	183	186	183	0	-1,6
10	MISUBISHI	261	151	173	-33,7	+14,6
11	LEXUS	76	172	169	+112,4	-1,7
12	AUDI	128	188	159	+24,2	-15,4
13	NISSAN	62	177	146	+135,5	-17,5
14	CHERY	76	80	144	+89,5	+80,0
15	PEUGEOT	18	169	122	+38,6	-27,8
16	KIA	221	124	107	-51,6	-13,7
17	CITROEN	22	113	85	+286,4	-24,8
18	LAND ROVER	32	85	72	+125,0	-15,3
19	HONDA	7	53	66	+842,9	+24,5
20	MG	19	63	63	+231,6	0
21	VOLVO	35	53	66	+60,1	-11,1
22	FAW	2	39	51		+30,8
23	PORCHE	21	53	48	+128,6	-9,4
242	BYD	26	56	47	+80,8	-16,1
25	OPEL	17	60	44	+158,8	-26,7
26	FORD	5	21	34	+580,0	+61,9
27	CUPRA	0	21	22	-	+4,8
28	HAVAL	36	28	21	-41,7	-25,0
29	SUBARU	17	28	20	-17,6	-28,6
30	JAGUAR	18	9	18	0	+100
	Others	142	128	127	-10,6	-0,8
	Total	3400	5790	5693	+67,4	-1,7

Джерело: складено автором за [4]

На третьому місці «BMW» – 492 од. (+97% до вересня 2022р.). Замикають лідерську п'ятірку «SKODA» – 464 од. (+49%) та «RENAULT» – 447 од. (+185%). Також до ТОП-10 місяця увійшли такі марки: «HYUNDAI» – 272 од.

(+3%); «MAZDA» – 232 од. (+563%); «SUZUKI» – 196 од. (+2700%); «MERCEDES-BENZ» – 183 од. (+0%); «MITSUBISHI» – 173 од. (-34%).

Титул бестселера вересня дістався автомобілю «RENAULT Duster» – 407 реєстрацій. Всього з січня по вересень 2023 року українці придбали 43,9 тис. нових легкових авто, що на 58% більше, ніж за аналогічний період минулого року [4].

В умовах війни легкові автомобілі в Україні випускає лише один вітчизняний завод. Йому вдалося наростити обсяги виробництва, порівняно з 2021 роком. За жовтень в Україні випустили 241 легковий автомобіль. Усі машини зібрані на одному підприємстві – заводі «Єврокар» на Закарпатті. Обсяги виробництва легкових авто на «Єврокарі» у 2,6 рази перевищують показник жовтня 2021 року. На підприємстві здійснюється складання кількох моделей «Skoda»: флагманської моделі «Superb», а також кросоверів «Kodiaq» та «Karq».

«Єврокар» поки що єдиний автозавод, який відновив роботу у 2022 році під час війни (його запустили в червні), а до цього в цехах було облаштовано центр для вимушених переселенців. Інші підприємства галузі зараз простоюють.

Загалом за 10 місяців 2022 року українські автозаводи випустили 1756 легкових авто. Це на 37% менше, ніж за аналогічний період минулого року, але треба враховувати, що протягом кількох місяців в Україні взагалі не виготовляли автомобілі [10].

3.3. Перспективи розвитку транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» на автомобільному ринку України

В останній час на українському авторинку широкого розповсюдження набули дилерські мережі, які підвищують оперативність збуту автомобілів, характеризуються високою конкурентоздатністю, знижують витрати обігу на одиницю реалізованого товару, більш оперативно реагують на зміну

кон'юнктури ринку, а також використовують сучасні методи продажу. Проте в силу специфіки своєї діяльності дилерські мережі мають ряд особливостей функціонування та розвитку. Створення дилерських мереж – головний стратегічний напрям розвитку процесу реалізації автомобілів. Тип торгівельної організації, що створюється за принципом корпоративної дилерської мережі, має дві істотні особливості, які значно підвищують конкурентоспроможність цієї організаційної форми торгівлі в умовах сучасного ринку:

1. Централізація функцій торгівлі дозволяє за рахунок «ефекту масштабу» знизити витрати на організацію технологічних процесів.

2. Об'єднане керівництво всіма підприємствами дилерської мережі дає можливість чинити потужний опір конкурентам.

Генеральна дирекція корпоративної мережі підприємства – виробника розробляє загальну для всіх дилерів торгівельну політику, включаючи використання конкретних методів продажу, формування торгівельного асортименту, способи стимулювання збуту, розміри торгівельних надбавок.

Перевагами використання дилерських мереж в автомобільній сфері, що надає конкурентні переваги автовиробникам є:

- дилерська мережа дозволяє найефективніше забезпечити комунікаційні зв'язки як для продавця, так і для покупця;
- використання розвиненої дилерської мережі сприяє підвищенню ефективності торгівельних операцій;
- підвищує оперативність збуту автомобілів, що сприяє прискоренню обороту капіталу і відповідно збільшенню прибутку;
- дилерські мережі знаходяться в ближчому контакті з покупцями;
- швидше реагують на зміну кон'юнктури ринку, що дозволяє реалізувати товар на вигідних умовах;
- з'являється можливість підвищити конкурентоспроможність товарів, що реалізуються, за рахунок скорочення термінів постачання з центральних складів головної фірми, а по ряду товарних груп – за рахунок організації передпродажного сервісу і подальшого технічного обслуговування.

Поряд з явними перевагами, дилерські мережі володіють і деякими недоліками, у тому числі:

- суттєво ускладняється розрахунок необхідних товарно-складських запасів за рахунок помітного розширення і зростання торговельного асортименту та обсягу товарообігу;
- ускладнена своєчасна доставка товарів на склад та дилерам;
- значно збільшуються транзакційні витрати на внутрішню координацію;
- істотно зростають витрати на підтримку системи обліку та контролю проходження товаропотоків.

Інтенсивне зростання автодилерських мереж пояснюється використанням сучасних торговельних технологій та великими обсягами продажів, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність та понизити рівень роздрібних цін. Лише за рахунок мобілізації крупних фінансових ресурсів та визначення пріоритетних завдань сьогоденного дня можливий ефективний розвиток торговельних підприємств. Крім того, автодилери мають можливість розробити власну стратегію по відношенню до постачальників, покупців та конкурентів [69].

ТОВ «ВіДі Армада» є одним з дилерів транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» в Україні. Історія японської автомобілебудівної компанії «Nissan Motor Co., Ltd» (Nissan Motor Corporation) – це історія створення автомобілів, кожен з яких у своєму класі ставав культовим. Саме ця якість призвела «Nissan» до позиції одного з найбільших виробників автомобілів у світі, а на деяких ринках компанія посідає безумовні лідерські позиції.

Офіційно компанія «Nissan Motor Co., Ltd» була зареєстрована у 1934 році, проте її передісторія бере свій початок ще в 1911 році, коли в м. Токіо була створена компанія «Kaishinsha Motor Car Works». Вона у 1914 році виготовила свій перший автомобіль, названий «DAT». Ця назва в 1928 році перетворилося на «Datsun», а сама компанія, в результаті власних трансформацій та злиття з іншими виробниками автомобілів з 1934 року

отримала назву компанії «Nissan Motor Co., Ltd», і сьогодні бренд «Nissan» є одним з найвідоміших у світі.

Японський виробник за весь час своєї діяльності створював моделі, що ставали бестселерами практично у всіх сегментах автомобільного ринку. Саме «Nissan» першим у світі створив автомобіль на повністю електричній тязі, який відповідав вимогам масового споживача. Крім прихильності інноваційним технологіям «Nissan Motor Corporation» також відома вмінням вибудовувати стратегічні альянси, що на сьогодні зробило її четвертим у світі виробником автомобілів.

В Україні купити автомобілі «Nissan» пропонує офіційний дилер «Nissan Motor Co., Ltd» компанія ТОВ «ВіДі Армада» (м. Київ).

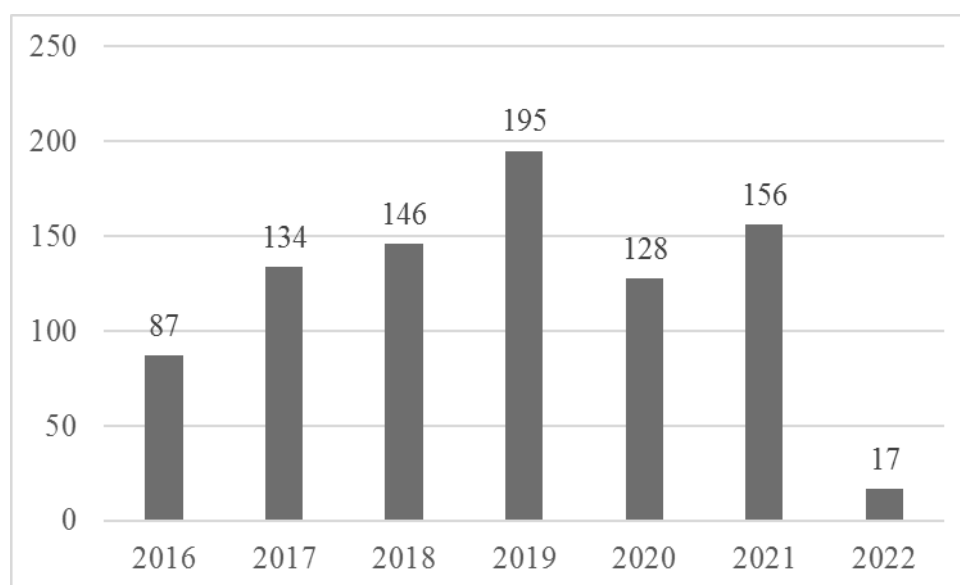
Офіційний дилер «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» – це сучасне підприємство, яке супроводжує клієнта на всіх етапах роботи з брендом, починаючи від вибору й придбання першого автомобіля «Nissan» і закінчуючи придбанням наступної моделі «Nissan». Автосалон ТОВ «ВіДі Армада» у місті Києві – це технологічний простір, побудований за принципом 3S, де під одним дахом можна купити автомобіль в наявності «Nissan», оформити відповідні документи, поставити авто на облік, оформити договір страхування і, за необхідності, кредитний (лізинговий) договір, провести планове технічне обслуговування або виконати ремонтні роботи, вигідно й швидко продати «Nissan» з пробігом за однією з поточних програм.

В автосалоні дилерського центру ТОВ «ВіДі Армада» представлені всі 13 моделей «Nissan», продаються офіційно та адаптовані до умов експлуатації в Україні й на них повністю поширюються гарантійні зобов'язання корпорації «Nissan Motor Corporation», а саме:

1. «Qashqai».
2. «Note».
3. «Qashqai +».
4. «Almera».
5. «X -Trail».

6. «Tiida».
7. «New Murano».
8. «Teana».
9. «Pathfinder».
- 10.«Patrol».
- 11.«Juke».
12. «Leaf».
- 13.«Qashqai»

Обсяги продажу автомобілів марки «Nissan» транснаціональною корпорацією «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» за період 2016-2022 р.р. наведені на рис. 3.5.

Джерело: складено автором за [40,42]

Рис. 3.5. Обсяги продажу автомобілів марки «Nissan» транснаціональною корпорацією «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» 2016-2022 р.р.

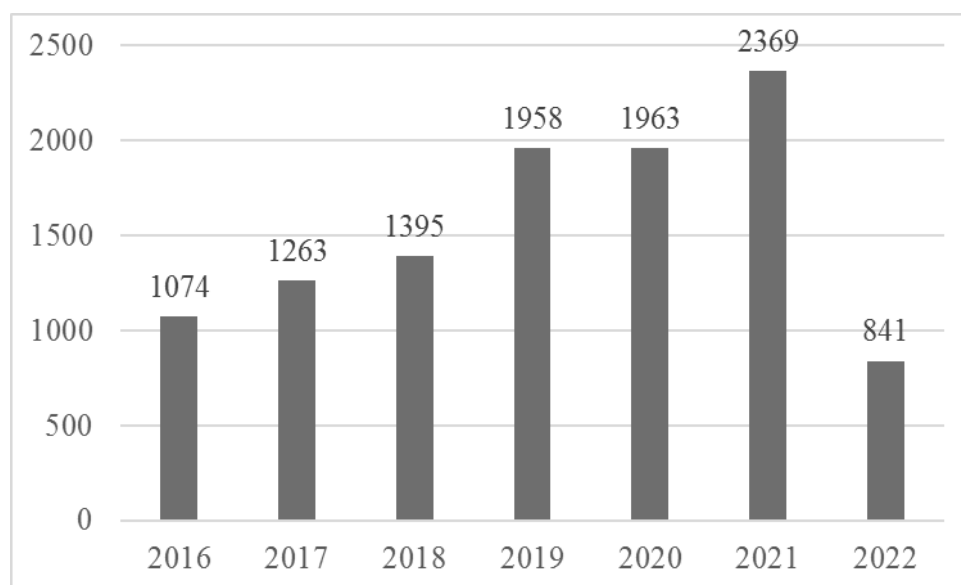
З рис. 3.5. можна зробити висновки, що у 2016 р обсяг продажу автомобілів марки «Nissan» транснаціональною корпорацією «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» становив 87 автомобілів за рік. У 2017 р. обсяг продажів зріс на +54% до 134 одиниці. У 2018 р. обсяг продажів зріс на +8,9% до 146 одиниці, а у 2019 р. на +33% до 195 автомобілів. Але, у 2020 р. обсяг продажів автомобілів марки «Nissan» впав на

34,3% до 128 одиниць. У 2020 р. знову спостерігається зростання обсягів продажів на 21,9% до 156 автомобілів. З початком війни у 2022 р. обсяг продажів скоротився аж на 89% і було продано всього 17 автомобіля.

У 2022-2023 р. транснаціональна автомобільна корпорація «Nissan» в зв'язку з війною в країні значно скоротила обсяги імпорту та модельний ряд автомобілів, що продаються в Україні, залишивши найбільш популярні та ті, що найкраще продаються, моделі автомобілів, а саме:

1. «Nissan X-Trail».
2. «Nissan Qashqai».
3. «Nissan Juke».
4. «Nissan Leaf».

Обсяги ремонту автомобілів марки «Nissan» транснаціональною корпорацією «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» 2016-2022 р.р. на рис. 3.6.

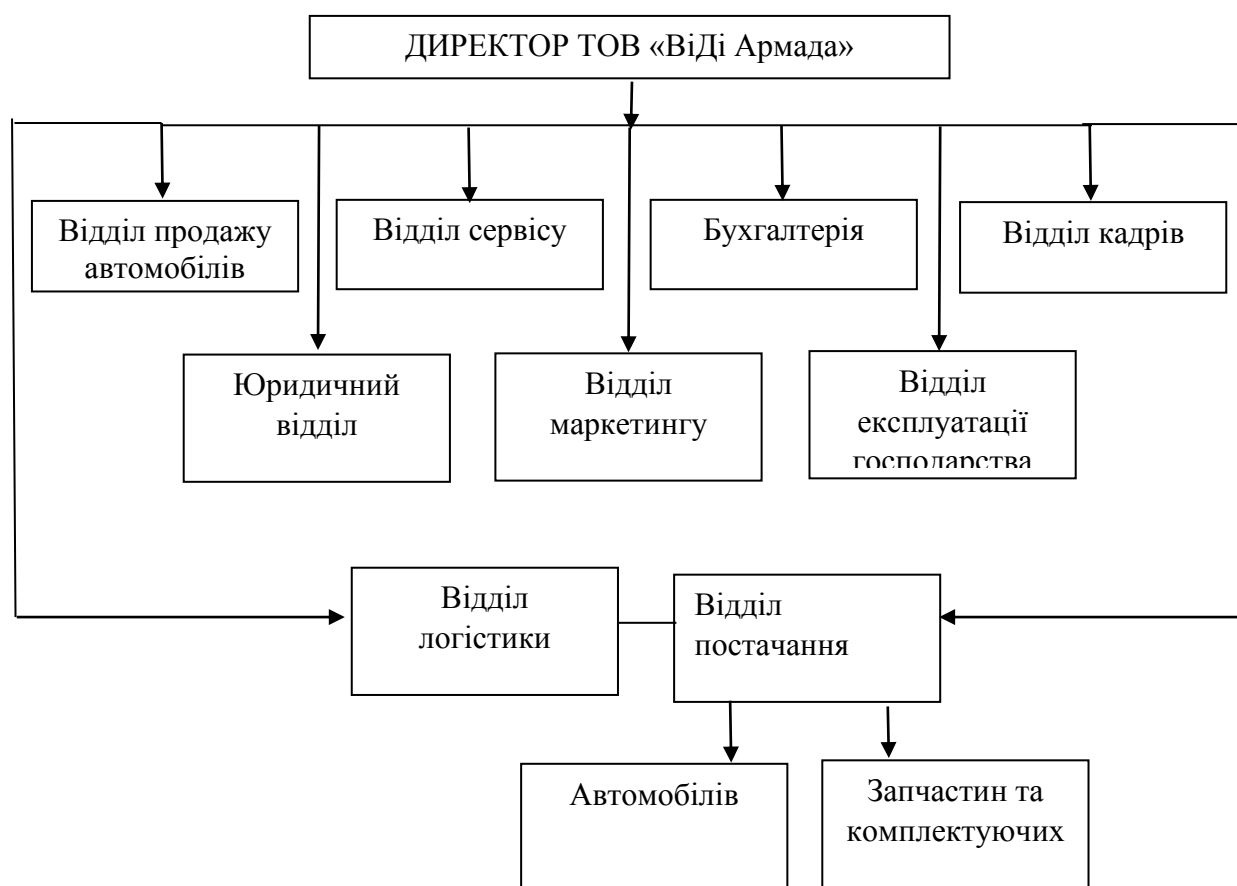

Джерело: складено автором за [40,42]

Рис. 3.6. Обсяги ремонту автомобілів марки «Nissan» транснаціональною корпорацією «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» 2016-2022 р.р.

З рис. 3.6. можна зробити висновки, що у 2016 р обсяг ремонту автомобілів марки «Nissan» через офіційного дилера в Україні ТОВ «ВіДі Армада» становив 1074 автомобілів за рік. У 2017 р. обсяг ремонту зріс на +17,5% до 1263 автомобіля. У 2018 р. обсяг ремонту зріс ще на 10,5% до 1395 автомобіля, а у 2019 р. на 40,3% до 1958 автомобілів. У 2020 р. обсяг ремонту автомобілів марки «Nissan» зріс на +20,6% до 1963 автомобіля. У 2021 р. знову спостерігається зростання обсягів ремонту автомобілів на +21,9 до 2369 автомобілів. З початком війни у 2022 р. обсяг ремонтів скоротився на -64,9% і було відремонтовано всього 841 автомобілів.

Організаційна структура офіційного дилера транснаціональної корпорації «Nissan» в Україні ТОВ «ВіДі Армада» представлена на рис. 3.7.

Джерело: складено автором

Рис. 3.7. Організаційна структура офіційного дилера транснаціональної корпорації «Nissan» в Україні ТОВ «ВіДі Армада»

За добу по трасі Київ-Бориспіль проїжджає 40 тис. автомобілів, а аеропорт обслуговує близько 9 млн пасажирів на рік. Саме ці причини стали вирішальними для транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» при виборі місця розташування свого офіційного дилера в м. Києві. До того ж, саме «ВіДі Армада» в силу свого розташування є найзручнішим місцем для покупки і обслуговування автомобілів марки «Nissan» жителями лівого берега Київської області та прилеглих районів м. Києва. До того ж, всі існуючі учасники програми лояльності «ВіДі АвтоСіті», яких вже налічується близько 50 тисяч осіб, зможуть скористатися всіма доступними привілеями в новому дилерському центрі ТОВ «ВіДі Армада».

З відкриттям першого дилерського центру в Борисполі, ТОВ «ВіДі Армада» підготувала для клієнтів цілий ряд нововведень. В основу концепції Міста Автомобілів ТОВ «ВіДі Армада Бориспіль» закладена сучасна концепція 3S (sales, service, spares – продажу, сервіс, запасні частини). По суті, для клієнтів автоматично це означає реалізацію єдиної схеми: вибір, придбання і обслуговування автомобілів в одному місці. ТОВ «ВіДі Груп», дочірньою компанією якої є ТОВ «ВіДі Армада» кілька років тому вперше в Україні запропонувала унікальну концепцію вибору, покупки і обслуговування автомобілів, побудувавши найбільший в Україні «ВіДі АвтоСіті Кільцева». Місто автомобілів «ВіДі АвтоСіті Бориспіль» стане квінтесенцією досвіду в автомобільному бізнесі і саме тут ТОВ «ВіДі Армада» реалізує найкращі послуги та ідеї для наших клієнтів.

Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» за період 2021 по 2022 р.р. представлено в табл. 3.4-3.5.

Таблиця 3.4

Техніко-економічні показники діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» за 2021-2022 р.

Показники	Роки		Відхилення 2021/2022	
	2021	2022	абс.	%
1. Чистий дохід	114174	19208	-94966	-0,83
2. Середньооблікова чисельність працівників, чол.	14	14	0	0
3. Коефіцієнт обороту кадрів з прийому, %	0	0	0	0
4. Коефіцієнт обороту кадрів з вибуття, %	0	0	0	0
5. Чистий дохід від реалізації продукції (послуг), тис. грн.	114174	19208	-94966	-0,83
6. Валовий прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	7140	565	-6575	-92,0
7. Чистий прибуток (збиток) від реалізації продукції (послуг), тис. грн.	3208	2158	-1050	-32,7

Джерело: складено автором

Таблиця 3.5

Аналіз економічних показників діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» за 2021 по 2022 р.р.

Показники	Роки		Відхилення 2021/2022	
	2021	2022	абс.	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	114174	19208	-94966	-0,83
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	107034	18643	-88391	-82,6
Валовий прибуток (збиток)	7140	565	-6575	-92,0
Інші операційні доходи	4000	1585	-2415	-60,4
Інші доходи	-	-		
Адміністративні витрати	4029	1490	-2539	-63,0
Витрати на збут	4852	2292	-2560	-52,8
Інші операційні витрати	-	-	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	1544	-1743	199	13

Джерело: складено автором

З даних, представлених в табл. 3.4-3.5 можна зробити висновок, що у 2021 р. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склав 114174 тис. грн, а у 2022 р. зменшився до 19208, що менше ніж в попередньому році на -94966 тис. грн або 0,83%.

У 2021 р. собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) від реалізації продукції офіційним дилером транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склала 107034 тис. грн, у 2022 р. зменшилася до 18643, що менше ніж в попередньому році на -88391 тис. грн або на 82,6%.

У 2021 р. валовий прибуток від реалізації продукції офіційним дилером транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склав 7140 тис. грн, а у 2022 р. зменшився до 565, що менше ніж в попередньому році на -6575 тис. грн або на 92,0%.

У 2021 р. інші операційні доходи від реалізації продукції офіційним дилером транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склали 4000 тис. грн, а у 2022 р. зменшилися до 1585, що менше ніж в попередньому році на -2415 тис. грн або на 60,4%.

У 2021 р. фінансовий результат від операційної діяльності від реалізації продукції офіційним дилером транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склав 1544 тис. грн, а у 2022 р. зменшився на 1743 тис. грн, що більше ніж в попередньому році на 199 тис. грн або на 13 %.

Основні показники ефективності діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада», якими є чистий прибуток та рентабельність, представлено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Показники ефективності діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» за період 2021-2022 р.р.

Показник	Роки		Відхилення 2017/2018	
	2021	2022	+/-	%
	Чистий прибуток, тис. грн	3208	2158	-1050
Рентабельність, %	3,0	11,6		8,6

Джерело: складено автором

У 2021 р. чистий прибуток офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» склав 3208 тис. грн, а у 2022 р. зменшився на -32,7% до 2158 тис. грн. Рентабельність послуг ТОВ «ВіДі Армада» у 2021 р. становила 3,0 %, а у 2022 збільшилась на 8,6% до 11,6 %.

Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» в Україні за період 2021-2022 р.р. є прибутковою, але обсяги прибутку значно впали з початком війни в Україні.

Перспективи подальшого розвитку офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» залежать від перспектив розвитку самої корпорації «Nissan».

У листопаді 2021 року корпорація «Nissan» представила перспективне бачення «Nissan Ambition 2030» – нове довгострокове бачення розвитку компанії щодо розширення мобільності та не тільки.

Реагуючи на критичні екологічні, суспільні потреби та потреби клієнтів, корпорація «Nissan» прагне стати справді стійкою компанією, яка рухається до чистішого, безпечнішого та інклюзивного світу.

Місія «Nissan» полягає в тому, щоб досягти вуглецевої нейтральності та нульових викидів транспортних засобів до 2050 року, а також зробити електромобілі доступними для всіх і всюди.

Протягом наступних десяти років «Nissan» постачатиме захоплюючі електрифіковані автомобілі та технологічні інновації, розширюючи свою діяльність у всьому світі. В основі «Nissan Ambition 2030» лежить мета досягнення вуглецевої нейтральності в діяльності компанії та життєвому циклі її продуктів до 2050 року.

Перспективні напрями розвитку транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» до 2030 р. (рис. 3.8.)

Джерело: складено автором

Рис. 3.8. Перспективні напрями розвитку транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» до 2030 р.

1. Прискорення електрифікованої мобільності завдяки різноманітним виборам і досвідом.

Будучи піонером у виробництві електромобілів (EV), «Nissan» інвестував у розбудову зарядної інфраструктури та управління енергією. Поставивши електрифікацію в основу довгострокової стратегії компанії «Nissan Ambition 2030», компанія прагне прискорити електрифікацію модельного ряду автомобілів і темпи впровадження технологічних інновацій, інвестувавши 2 трильйони ієн протягом наступних п'яти років.

Виходячи з попиту клієнтів на різноманітний асортимент захоплюючих транспортних засобів, «Nissan» представить 27 нових електрифікованих моделей, у тому числі 19 нових електромобілів до 2030 фінансового року, щоб досягти 55% електрифікації брендів «Nissan» та «INFINITI» у всьому світі.

2. Підвищення доступності та інновацій у мобільності.

Світ мобільності швидко змінюється, і «Nissan» знаходиться в авангарді цієї революції. Місія компанії полягає в тому, щоб зробити мобільність доступнішою та інноваційною для всіх, незалежно від їх походження чи місця розташування.

Компанія вірить, що ключ до підвищення доступності та інновацій у мобільності лежить в електромобілях (EV). Електромобілі чистіші, тихіші та ефективніші, ніж традиційні автомобілі з бензиновим двигуном, і вони пропонують більш стійке та справедливе майбутнє.

Компанія також співпрацює з урядами, постачальниками електроенергії та іншими зацікавленими сторонами, щоб побудувати комплексну мережу зарядних станцій для електромобілів і підтримувати політики, які сприяють стійкій мобільності.

3. Передові технології автономного транспорту.

Інновації також є ключовим чинником підходу компанії до мобільності. Корпорація «Nissan» інвестує в нові технології, такі як автономне водіння та підключені автомобільні системи, щоб створювати безпечніші, ефективніші та більш персоналізовані мобільні рішення.

4. Удосконалені повністю твердотільні батареї (ASSB).

Повністю твердотільна батарея (ASSB) – це майбутнє електромобілів (EV). Ця революційна технологія обіцяє зробити електромобілі безпечнішими, ефективнішими та доступнішими, ніж будь-коли раніше.

До 2028 фінансового року корпорація «Nissan» планує випустити електромобіль (EV) із повністю твердотільними батареями (ASSB), які були розроблені власними силами. З впровадженням ASSB «Nissan» зможе

розширити свої пропозиції електромобілів у різних сегментах і запропонувати більш динамічні характеристики.

ASSB є проривом у світі електромобілів, і «Nissan» прагне зробити цю технологію реальністю для водіїв у всьому світі. Інвестуючи в дослідження та розробки ASSB, корпорація допомагає створити більш стійке та справедливе майбутнє для всіх.

5. Запровадити нові послуги мобільності для більш ефективної та стійкої мобільності.

Майбутнє мобільності – це не тільки автомобілі. Йдеться про створення глобальної екосистеми, яка підтримує стійкі та справедливі транспортні рішення для всіх і всюди. Корпорація «Nissan» прагне побудувати цю екосистему, співпрацюючи з урядами, постачальниками електроенергії та іншими зацікавленими сторонами по всьому світу. Мета корпорації – створити всеохоплюючу мережу зарядних станцій для електромобілів, систем розумних мереж [85].

Висновки до розділу 3.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи узагальнено перспективи розвитку світових транснаціональних корпорацій автомобільного сектору в післявоєнний період. З'ясовано, що на сьогоднішній день виробництво автомобілів підтримує три важливі ключові напрями: промисловий розвиток, мобільність і розвиток людей. Визначено Основні проблеми в автомобілебудуванні, що впливають на функціонування ТНК світового автомобільного сектору, а саме: перехід від транспортних засобів, що працюють на викопному паливі, до електричних та розвиток підключених автомобілів.

Проаналізовано ефективність діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» в Україні за період 2021-2022 р.р. Доведено, що ця діяльність є прибутковою та

рентабельною. Визначено перспективи розвитку корпорації «Nissan» за даними довгострокової стратегії компанії «Nissan Ambition 2030», якими визнано: прискорення електрифікованої мобільності завдяки різноманітним виборам і досвідом; підвищення доступності та інновацій у мобільності; передові технології автономного транспорт; удосконалені повністю твердотільні батареї (ASSB); запровадити нові послуги мобільності для більш ефективної та стійкої мобільності.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки:

1. В кваліфікаційній роботі визначено сутність поняття «транснаціональна корпорація», під якою розуміються фірми, які контролюють фінансові активи і які мають свої підрозділи у двох або більше країнах світу. З'ясовано тотожність та відмінність між поняттями «багатонаціональна корпорація» та «транснаціональна корпорація». Визначено моделі діяльності ТНК, до яких віднесено: централізована, національна та багатонаціональна. Узагальнено організаційну структуру ТНК, яка складається з материнської та дочірніх компаній.

2. Узагальнено історичні передумови становлення транснаціональних корпорацій, які згруповано за п'ятьма часовими етапами: друга третина XIX ст. перша пол. XX ст.; 1929-1945 р.р.; 1945-1960 р.р.; IV етап – 1970-1980 р.р.; з кінця XX ст.

3. Визначено особливості функціонування ТНК в Україні. Доведено, що на сьогоднішній день в Україні офіційно не зареєстровано жодної української ТНК.

4. В кваліфікаційній роботі проаналізовано та узагальнено досвід функціонування транснаціональних корпорацій в автомобільному секторі світової економіки. Визначено світові автомобільні транснаціональні корпорації, що увійшли в першу десятку рейтингу «Fortune500» за період 2013-2023 р.р. З'ясовано, що у 2022 р. корпорація «Volkswagen» посіла 8 місце в рейтингу, а роком раніше 9 місце в рейтингу. Також в першу десятку провідних ТНК автомобільного сектору у 2021 р. ввійшла корпорація «Toyota», яка посіла 9 місце в рейтингу.

5. Проаналізовано досвід функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій. Доведено, що в Україні працюють іноземні ТНК та їх філії, але на сьогоднішній день не створено жодної вітчизняної ТНК.

Однак, окремі вітчизняні корпорації тільки наближаються до рівня світових ТНК. З'ясовано, що ці вітчизняні корпорації поки що не включені до жодного світового рейтингу. Визначено найприбутковіші закордонні ТНК, які діють на території України. Визначено, що провідним вітчизняним виробником залишається Запорізький автомобілебудівний завод, який при співпраці з ТНК «General Motors» випустили окрему модель «ЗАЗ Chevrolet Chance».

6. З'ясовано позитивні та негативні наслідки від розвитку ТНК в Україні. Узагальнено позитивні та негативні наслідки впливу ТНК на громадянське суспільство та державу.

7. У кваліфікаційній роботі узагальнено перспективи розвитку світових транснаціональних корпорацій автомобільного сектору в післявоєнний період. З'ясовано, що на сьогоднішній день виробництво автомобілів підтримує три важливі ключові напрями: промисловий розвиток, мобільність і розвиток людей. Визначено Основні проблеми в автомобілебудуванні, що впливають на функціонування ТНК світового автомобільного сектору, а саме: перехід від транспортних засобів, що працюють на викопному паливі, до електричних та розвиток підключених автомобілів.

8. Проаналізовано ефективність діяльності офіційного дилера транснаціональної автомобільної корпорації «Nissan» ТОВ «ВіДі Армада» в Україні за період 2021-2022 р.р. Доведено, що ця діяльність є прибутковою та рентабельною. Визначено перспективи розвитку корпорації «Nissan» за даними довгострокової стратегії компанії «Nissan Ambition 2030», якими визнано: прискорення електрифікованої мобільності завдяки різноманітним виборам і досвідом; підвищення доступності та інновацій у мобільності; передові технології автономного транспорт; удосконалені повністю твердотільні батареї (ASSB); запровадити нові послуги мобільності для більш ефективної та стійкої мобільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Т. В., Охота В. І. Стратегії розвитку транснаціональних корпорацій в контексті підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн. *Проблеми і перспективи розвитку співпраці між країнами Південно-східної Європи в рамках чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ*. URL: <https://jbsec.donnu.edu.ua/article/view/4435/4468>
2. Алішов Гамід Надір-огли Роль транснаціональних компаній у розвитку національної економіки України. *Ефективна економіка*. 2016. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6280>
3. Аналіз та оцінка економічної діяльності ТНК в Україні. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3643>
4. Асоціація «Укравтопром». Статистика. URL: <https://ukrautoprom.com.ua/stalo-vidomo-yak-zminyvsya-rynok-novyh-legkovyktiv-u-veresni>
5. Безрукова Н. В. Діяльність транснаціональних корпорацій у контексті національної економічної безпеки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. № 3 (54). 2012. <http://journal.puet.edu.ua/files/journals/1/articles/377/public/377-1408-1-PB.pdf>
6. Болгарова Н. К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 12.
7. Бусарєва Т. Г. Макрорегуляторне забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних ТНК. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 24, частина 1. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/24_1_2019ua/14.pdf
8. Венгер В. В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2019. No2(4). URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/76/70>

9. Войтко С. В., Гавриш О. А., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є. Транснаціональні корпорації : навчальний посібник. Київ. Вид-во «Політехніка». 2016. 208 с.

10. В Україні під час війни зростає автовиробництво: які моделі зараз випускають *Фокус*. 2022. URL: <https://focus.ua/uk/auto/536631-v-ukraine-vo-vremya-voynu-rastet-avtoproizvodstvo-kakie-modeli-seychas-vypuskayut#:~:text=%D0%92%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94%20%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%3A%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C>

11. Громадянське суспільство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

12. Давиденко О. В. Державне регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Україні. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8833/1/%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%2C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%98_p069-071.pdf

13. Довідник Інфо. URL: <https://dovidnyk.info/index.php/Brand/640>

14. Дугієнко Н. О., Яцук Г. С. ТНК в Україні: діяльність та вплив на економіку. Інфраструктура ринку. 2020. № 48. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/5.pdf

15. Журнал Fortune Global [Електронний ресурс]. URL: <http://fortune.com/global500/>, <http://fortune.com/global500/2014/>

16. Заяць Д. І. Транснаціональні корпорації – стратегічний пріоритет майбутнього України. *Фінансовий простір*. 2020. № 2 (38). URL: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(38\).2020.209292](https://doi.org/10.18371/fp.2(38).2020.209292)

17. Значення та роль ТНК в сучасних міжнародних економічних відносинах. URL:

https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%88/page7.html

18. З'явився цьогорічний список найдорожчих автомобільних брендів світу. Хто тепер новий лідер? *Auto Consulting*. 2023. URL: <https://autoconsulting.ua/article.php?sid=53047>

19. Іноземні компанії на українському ринку. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/29.11.19/_29_11_2019_30.pdf

20. Качур А. В. ТНК та їх роль в сучасних міжнародних економічних відносинах. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19.

21. Кінчевська Ю. Ю., Медведін Т. С. Процес транснаціоналізації та глобальних трансформацій в аспекті провідних економічних теорій. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2014. URL: <https://economy.kpi.ua/uk/node/592>

22. Коляда О. В. Транснаціональні корпорації – стратегічний пріоритет майбутнього України. *Фінансовий простір*. 2020. №2 (38). URL: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(38\).2020.209292](https://doi.org/10.18371/fp.2(38).2020.209292)

23. Компанії «ВіДі Груп» виповнилося 15 років. URL: <http://autoconsulting.ua/article.php?sid=14767>

24. Корольова О. О., Александров В. В. Вплив діяльності ТНК на сучасну світову економіку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322823123.pdf>

25. Король М. М., Добош А. В. Вплив іноземних ТНК на економіку України. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2020. Т.25. Вип. 3(32). URL: http://www.visnyk-onu.od.ua/journal/2020_25_3/7.pdf

26. Кравчук Я. О. Корпоративні стратегії розвитку транснаціональних корпорацій. *Ефективна економіка*. 2013. №8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2283>

27. Кремень В. М. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій за сучасних умова. *Науковий вісник ДАСОА*. 2005. №1. URL: <http://194.44.12.92:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1402/%D0%9A%D1%8>

[0%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%92._%D0%9C..PDF?sequence=1](http://nvp PPP.in.ua/vip/2019/2/tom_2/18.pdf)

28. Кузьменко О. В., Стефанчук М. М., Чорна В. Г. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 2. Том 2. 2019. URL: http://nvp PPP.in.ua/vip/2019/2/tom_2/18.pdf

29. Куцик П., Ковтун О., Башнянин Г. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : ЛКА, 2015. 594 с.

30. Куцик П. О. Джерела та стратегії розвитку та забезпечення конкурентного лідерства сучасних корпорацій у глобальній економіці *Економіка України*. 2015. №2.

31. Левківський В. М. Транснаціональний характер діяльності ТНК: світовий досвід та українські реалії. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2014. № 3.

32. Лимонова Е. М., Архіпова К. С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2014. № 1 (16). С. 93-101.

33. Мащенко С. О., Алієв Р. А. Проблеми та перспективи діяльності ТНК на території України. *Економічний простір*. 2018. №36. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/151780-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-327802-1-10-20181218%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/151780-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-327802-1-10-20181218%20(2).pdf)

34. Міжнародна економіка. Підручник. URL: https://pidru4niki.com/1741062062537/ekonomika/transnatsionalni_korporatsiyi

35. МакДональдз в Україні. URL: https://www.mcdonalds.ua/ua/Know/about_mcdonalds/mcdonalds_in_ukraine.html

36. Михайлишин Л. І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія / Л.І. Михайлишин. Вінниця: ДонНУ, 2016. 314 с.

37. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України. URL:<http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/09718.pdf>.

38. Мізюк С. Г., Білик А. В. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. №29. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/29_2020ua/21.pdf

39. Міжнародні корпорації в світовій економіці. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MEO/16.htm>

40. Новини ВІДІ Груп. URL: <http://www.vidi-lmg.com/ua/news/vidi-group/>

41. Оновлений рейтинг Fortune Global 500: шалений підйом Xiaomi та майже лідерство Apple : веб-сайт. *Maximum*. URL: https://maximum.fm/onovlenij-rejting-fortune-global-500-shalenij-pidjom-xiaomi-ta-majzhe-liderstvo-apple_n195688

42. Офіційний сайт ТОВ «ВіДі груп». URL: <https://vidi.ua>

43. Панчевик Т. М. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів. *Ефективна економіка*. 2011. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=445>

44. Перелигіна О. В. Недоліки та загрози діяльності транснаціональних корпорацій. *Національний університет «Львівська політехніка»*. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/economy-411/world-economy-and-international-economic-relations-411/10781-411-0110>

45. Прохорова М. Е. Особливості та тенденції розвитку процесів транснаціоналізації в XXI столітті. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2015. № 2. С. 88-98.

46. Пенська І. О. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України. *Міжнародна економіка та менеджмент*. 2015. № 3. С. 11.

47. Погрібний Д. І. Особливості правового забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій. *Право та інновації*. 2015. № 1 (9). С. 75-79.

48. Поліщук О. В. Проблеми функціонування транснаціональних корпорацій на території України. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5907/6657>

49. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1999. N 36, ст.323.

50. Про захист економічної конкуренції: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 12.

51. Пюро О. М. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі розвитку світової економіки. О. М. Пюро, М. І. Корнецька. URL: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/67778.doc.htm

52. Редькова О. З. Основні загрози транснаціоналізації економічній безпеці національної машинобудівної галузі. *Мукачівський державний університет*. 2016. №3. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/14.pdf

53. Рокоча В. Транснаціональні корпорації : навчальний посібник / В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький та ін. К.: Таксон, 2001. 304 с.

54. Роль і значення ТНК для розвитку країн світу. URL: https://www.ukrmol.kiev.ua/2019/07/blog-post_10.html

55. Салатюк Н. М. Економічні наслідки та проблеми функціонування ТНК в Україні в умовах глобалізації світової економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/7.pdf>

56. Самофалов В. Глобальний виклик транснаціональних корпорацій. *Економіка*. URL: https://dt.ua/ECONOMICS/globalniy_viklik_transnatsionalnih_korporatsiy.html

57. Семенченко Т. М. Побудова комплексної діагностики діяльності ТНК автомобільно промисловості. *Ефективна економіка*. 2014. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3049>

58. Смагло О. В. ТНК як суб'єкт міжнародного інвестування. *International forum: problems and scientific solutions*. URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=27355.pdf>

59. Степанець С. І. Основні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій в умовах інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/alexi,+525-2038-1-CE%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/alexi,+525-2038-1-CE%20(3).pdf)

60. Сенсація IT-ринку: «Windows» та «Linux» будуть дружити. 3.11.2006. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2006/11/3/154557/>

61. Смовженко Т. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності: навч. посібн. Університет банківської справи Національного банку України. URL: https://pidruchniki.com/77049/kulturologiya/sutnist_gromadyanskogo_suspilstva

62. Ставицька А. В., Перетяцько А. І. Функціонування транснаціональних компаній в Україні та світі. *Інфраструктура ринку*. 2020. №48. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/11.pdf

63. Транснаціональні компанії: правове регулювання і колективні договори. *Профспілкові вісті*. №22 (1176). URL: <http://www.psv.org.ua/arts/suspilstvo/view-492.html>

64. Транснаціоналізація світової економіки [Електронний ресурс] / Е. М. Лимонова, С. В. Кузьмінов, Г. Я. Глуха, І. С. Шкура. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 137 с.

65. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються. [Електронний ресурс] : монографія / [Л. В. Руденко-Сударєва, О. М. Мозговий, В. В. Токарь та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. Л. В. Руденко-Сударєвої. Вид. 2-ге, доп. К. : КНЕУ, 2015. 270 с.

66. У Топ-100 найвпливовіших компаній світу за версією Time потрапили 4 автовиробники. *Focus*. 2021. URL: <https://focus.ua/uk/auto/481465-v->

top-100-samyh-vliyatelnyh-kompaniy-mira-po-versii-time-popali-4-avtoproizvoditelya

67. Федоренко В. Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 7. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2009/11.pdf

68. Чеку Орхан Визначення поняття «транснаціональні корпорації». МАУП. 2012. 4(35). URL: http://journals.maup.com.ua/journal/35_2012/11.pdf

69. Чукусова М. Аналіз автомобільного ринку України. *Маркетинг в Україні*. 2012. №1. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609111.pdf>

70. Шабаліна Л., Корнейченко М. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України. *Схід*. 2012. № 3 (117). С. 59–64.

71. Шапурова О. О. Економічні аспекти корпорацій автомобільної індустрії: виробництво, збут, фінансова стійкість *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. URL: 2071. №11. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/11_2017ua/40.pdf

72. Шацька З. Я. Глобальні підприємства: досвід функціонування та перспективи розвитку. *Науковий журнал «Virtus»*. 2016. №5. URL: <http://conference-ukraine.com.ua/index.php?id=virtus> –

73. Шацька З. Я., Сингаївська С. П., Рузієв М. О. Економічна діяльність іноземних банків в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. №9.

74. Шацька З. Я., Костіна Н. С. Транснаціональні корпорації агропромислового сектору: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць «Формування ринкових відносин в Україні»*. 2022. №9 (256). С.28-34. URL: <http://dndiime.org.ua/page/pdf-journal-1>

75. Шацька З. Я. Глобально інтегровані підприємницькі структури: досвід функціонування та перспективи розвитку. *Електронний фаховий науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. Випуск 37. 2019. URL: <http://www.market-infr.od.ua/>

76. Шацька З.Я., Шацька М.С. Сучасні форми міжнародного економічного співробітництва. Збірник тез доповідей XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі». Секція «Економічна теорія». с.39-42.

77. Шацька З. Я. Трансформація системи управління підприємством в період глобальних змін. *Ефективна економіка*. 2017. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=11&y=2017>

78. Шацька З. Я. Глобальні підприємства, як нові суб'єкти міжнародного бізнесу. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції ім. проф. Балацького О.Ф. присвячена 25-річчю факультету економіки та менеджменту СумДУ «Економічні проблеми сталого розвитку». 11-12 травня 2016. м. Суми, Україна. Сумський державний університет.

79. Шацька З. Я. Закордонний досвід функціонування глобальних підприємств. Інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності діяльності підприємств у контексті економічної безпеки в умовах інтеграції з ЄС: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 27 травня 2016 р. Київ: КНУТД, 2016. 211 с. с. 179-180.

80. Які автомобілі збираються в Україні. Укрпрокат. 2023. URL: <https://ukr-prokat.com/blog/yaki-avto-zbyrayutsya-v-ukrayini.html>

81. 200 найбільших компаній. Рейтинги – Forbes Україна. URL: <http://forbts.ua/ratings/>

82. Fortune Global500. URL: <https://fortune.com/ranking/global500/>

83. General Motors. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/General_Motors

84. Multinational Corporation (MNC). CFI. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/multinational-corporation/>

85. Nissan motor corporation. URL: <https://www.nissan-global.com/EN/COMPANY/PLAN/AMBITION2030/>

86. Sarah Moore The Current State of the Global Automotive Manufacturing Market. AZO Materials.2022. URL: <https://www.azom.com/article.aspx?ArticleID=22236>

87. Stavytska Alla. Trends and prospects of optimization of the world information technology market development in globalization conditions. Економічний простір: збірник наукових праць. 2017. № 12. Р. 24–33

88. Social and legal aspects of the development of civil society institutions: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp.z o.o., 2019. 536 p. c.219-232.

89. The future of automotive. Changing the ways cars are built, used, and sold in a connected world. KPMG. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2023/09/future-of-connected-enterprise-for-automotive-v2-web-sept-2023.pdf>

90. The Prospects for the Development of the Automotive Industry. Tempus logics. URL: <https://tempuslogix.com/the-prospects-for-the-development-of-the-automotive-industry/>

91. Social and legal aspects of the development of civil society institutions: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp.z o.o., 2019. 536 p. – c.219-232.

92. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/>

ДОДАТКИ

УДК 336.71

ШАЦЬКА З. Я., СИНГАЇВСЬКА С. П., РУЗІЄВ М. В.

**ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Предметом дослідження є теоретичні та методичні основи економічної діяльності іноземних банків в Україні.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку економічної діяльності іноземних банків в Україні.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ і процесів щодо економічної діяльності іноземних банків в Україні, методи системного аналізу та узагальнення наукових досліджень.

Результати роботи. Визначено, що розвиток банківської діяльності пов'язаний зі світовими процесами глобалізації та інтернаціоналізації. З'ясовано, що в результаті інтернаціоналізації банківської діяльності виникли транснаціональні банки. Узагальнено провідні транснаціональні банки в різних країнах світу. Досліджено стан банківської діяльності в Україні та кількість комерційних банків за період 2013-2023 р.р. З'ясовано, що банкам з іноземним капіталом належить суттєва частка в банківській сфері України. Узагальнено переваги та недоліки присутності іноземного капіталу у банківській сфері України. Визначено основні тенденції діяльності банків України протягом останніх років та з'ясовано, що головною тенденцією є скорочення кількості іноземних банків в банківському секторі України. Однак, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків в Україні щорічно збільшується. Узагальнено показники діяльності банківського сектора України щодо залучення іноземного капіталу за період 2019-2023 р.р. Визначено, що в Україні оцінка ефективності діяльності банківського сектора здійснюється

Міністерством фінансів України за рейтингом стійкості банків. Проаналізовано рейтинг стійкості банків за I квартал 2023 р.

***Галузь застосування результатів.** Корпоративна економіка та міжнародний бізнес, міжнародна економіка, глобальна економіка.*

***Висновки** Присутність іноземного банківського капіталу стала невід'ємним елементом розвитку банківської системи України, вплив якого на банківську систему є досить суттєвим. Наявність в економіці України значних обсягів іноземного капіталу є ознакою її макроекономічної стабільності.*

***Ключові слова:** глобалізація банківської діяльності; транснаціоналізація банківської діяльності; банківська система; іноземні банки; транснаціональні банки.*

Z. SHATSKAYA, S. SYNHAYIVSKA, M. RUZIEV
**ECONOMIC ACTIVITY OF FOREIGN BANKS IN UKRAINE:
PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

***The subject of the study** is the theoretical and methodological foundations of the economic activity of foreign banks in Ukraine.*

***The purpose of the study** is to analyze the current state, problems and prospects for the development of the economic activity of foreign banks in Ukraine.*

***Research methods.** When writing the article, general scientific and special methods of researching economic phenomena and processes related to the economic activity of foreign banks in Ukraine, methods of systematic analysis and generalization of scientific research were used.*

***Work results.** It was determined that the development of banking activity is connected with the global processes of globalization and internationalization. It was found that transnational banks emerged as a result of the internationalization of banking activities. The leading transnational banks in different countries of the world are summarized. The state of banking activity in Ukraine and the number of commercial banks for the period 2013-2023 were studied. It was found that banks with foreign capital have a significant share in the banking sector of Ukraine. The*

advantages and disadvantages of the presence of foreign capital in the banking sector of Ukraine are summarized. The main trends in the activity of Ukrainian banks in recent years were determined and it was found that the main trend is the reduction of the number of foreign banks in the banking sector of Ukraine. However, the share of foreign capital in the authorized capital of banks in Ukraine increases annually. The indicators of the activity of the banking sector of Ukraine regarding the attraction of foreign capital for the period 2019-2023 are summarized. It was determined that in Ukraine the assessment of the effectiveness of the banking sector is carried out by the Ministry of Finance of Ukraine based on the rating of the stability of banks. The stability rating of banks for the 1st quarter of 2023 was analyzed.

Field of application of results. Corporate economy and international business, international economy, global economy.

Conclusions. The presence of foreign banking capital has become an integral element of the development of the banking system of Ukraine, the influence of which on the banking system is quite significant. The presence of significant amounts of foreign capital in Ukraine's economy is a sign of its macroeconomic stability.

Keywords: *globalization of banking activity; transnationalization of banking activity; banking system; foreign banks; transnational banks.*

Постановка проблеми. З початком війни банківська система України вистояла, незважаючи на критичні виклики, зберігши керованість та безперебійність платежів. На вітчизняному банківському ринку функціонує понад 65 банків, серед яких як вітчизняні, так і іноземні. «За період війни ринок покинули всього 6 банків, три з яких належали російським акціонерам: державні «МР Банк» («Сбербанк»), «Промінвестбанк», приватний «Банк Форвард», а також три вітчизняні: «Мегабанк», «Банк Січ» та «Ibox Bank» [2]. Однак на сьогоднішній день «вітчизняна банківська система продовжує зазнавати суттєвого впливу від високого рівня присутності в ній банків з іноземним капіталом» [4]. Маючи більш сильні позиції на світових ринках, іноземні банки поступово намагаються зайняти монопольні позиції і на

вітчизняному банківському ринку, «збільшуючи залежність української економіки від іноземного капіталу» [4].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню особливостей банківської діяльності в Україні присвячено багато праць вітчизняних науковців, серед яких: Азізова К. М., Киркач С. М., Колодізев О. М., Нужнова Ю. А., Рац О. М., Рябус К. М., Татар М. С. та багато інших. Їх дослідження присвячено огляду загальних питань функціонування банківського сектору України. Особливості економічної діяльності іноземних банків на вітчизняному ринку є недостатньо висвітленими та потребують нових поглиблених досліджень.

Виклад основного матеріалу. Подальша глобалізація світового господарства не можлива без розвитку міжнародного банківського бізнесу та поглиблення транснаціоналізації банківської діяльності. Ці тенденції набули бурхливого розвитку починаючи з другої половини ХХ ст. Серед основних чинників, що вплинули на інтернаціоналізацію банківської діяльності є такі: інтернаціоналізація економічного життя країн з розвинутою ринковою економікою; транснаціоналізація банківської діяльності; цифровізація банківського сектору; формування у фізичних та юридичних осіб нових вимог до організації банківських послуг; розвиток нових фінансових ринків і можливостей отримання значних прибутків у короткі проміжки часу; тощо. Окрім того, значним чинником розвитку міжнародного банківського бізнесу стали процеси дерегулювання фінансових ринків і транскордонного руху капіталу, що розпочалися на межі 70 – 80-х рр. ХХ століття. До цього часу уряди деяких країн світу чинили перепони як для проникнення іноземних банків на свій фінансовий ринок, так і щодо виходу на зарубіжні ринки національних фінансових компаній. При цьому наслідком розвитку міжнародного банківського бізнесу стало посилення конкуренції на національних фінансових ринках.

Головною причиною інтернаціоналізації банківської діяльності стало зростання обсягів міжнародної торгівлі, прямих іноземних інвестицій

транснаціональних корпорацій. Інтернаціоналізація банківської діяльності дозволила банкам поступово розширити свій бізнес за рахунок нових клієнтів на світових ринках. В результаті інтернаціоналізації банківської діяльності виникли транснаціональні банки. Транснаціональні банки (ТНБ) – це «міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дозволяє їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів і кредитно-фінансових послуг» [1]. Це великі кредитно-фінансові установи, що мають широку мережу закордонних філій, відділень або представництв. Їх діяльність характеризується високою питомою вагою міжнародних операцій (понад 50 %), глобалізацією діяльності, універсальністю послуг. Основними клієнтами ТНБ є транснаціональні корпорації, іноземні уряди та державні інститути, міжнародні організації. Важливою рисою ТНБ є структура їх доходів, в якій у сукупному доході стабільною та досить високою питомою вагою є прибутки від операцій за кордоном.

В Україні діяльність іноземних банків регулюється згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність», в якому банк з іноземним капіталом визначається як такий, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %. Поряд з поняттям «банк з іноземним капіталом» НБУ виокремлює поняття «іноземний банк», головними ознаками якого є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземних власників [11]. Банки з іноземним капіталом поділяються на:

- контрольовані національними власниками. До таких установ належать банки, в яких частка іноземних інвесторів не перевищує 50 %. Вони контролюються вітчизняним капіталом;

- контрольовані іноземними власниками. До таких установ належать банки, в яких частка іноземних інвесторів становить понад 90 %. Вони контролюються іноземним капіталом.

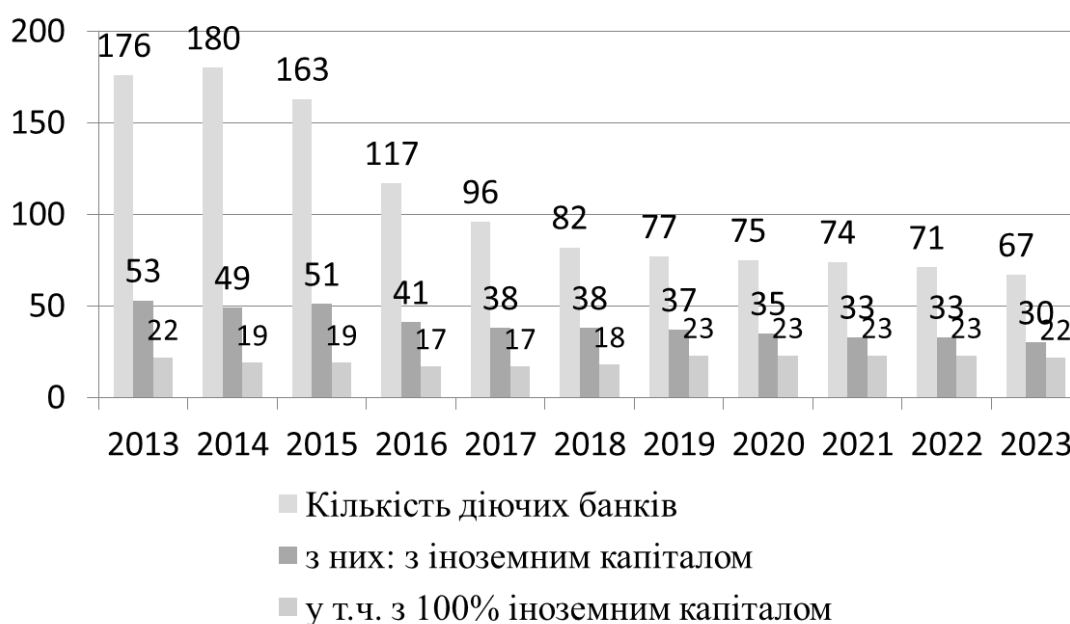
ТНБ сформувалися на базі найпотужніших комерційних банків промислово розвинутих країн. Ці банки посідають перші місця на національних ринках позичкових капіталів і є банківськими монополіями (табл.1).

Таблиця 1. Транснаціональні банки в провідних країнах світу

Назва країни	Назви транснаціональних банків
США	«Bank of America», «Сітібенк», «Чейз Манхеттен»
Великобританія	«АБН Амро Холдингс», «Барклейс Бенк», «Нешнл Вестмінстер Венк», «Мідленд Бенк», «Ллойдс»
Франція	«Насьональ де Парі», «Сосьете Женераль», «КредиЛионне»
Німеччина	«Дойче Банк», «Комерц Банк», «Дрезднер Банк»
Японія	«Бенк оф Токіо-Міцубісі», «Сумітомо Бенк», «Дай-іти Кангео», «Фуджі Бенк», «Сакура Бенк»

Джерело: складено авторами за [1].

Результатом глобалізації банківської діяльності у сфері банківських відносин України стало входження іноземного банківського капіталу та посилення його впливу на розвиток банківської системи країни (рис. 1).

Джерело: створено автором за даними [5]

Рис.1. Кількість комерційних банків в Україні за період 2013-2023 рр.

З рис. 1 видно, що у 2013 р. в Україні діяло 176 банків, серед яких 43% становили банки з іноземним капіталом. У 2023 р. загальна кількість банків

впала до 67 (або 38 %), серед яких кількість банків з іноземним капіталом впала до 52 (або 56 %).

Банкам з іноземним капіталом належить суттєва частка в банківській сфері України. Суттєвою тенденцією розвитку банківської діяльності в Україні є «скорочення кількості банківських установ вітчизняних власників, причому, банки з іноземним капіталом демонструють незначні зміни у кількості» [4]. Зараз досить актуальним є питання можливості використання іноземного капіталу для нарощування обсягу капіталізації вітчизняної банківської системи.

У результаті входження України у світовий економічний та банківський простір, відбулося активне надходження іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор. Цей процес містить як позитивні, так і негативні тенденції (табл. 4).

Таблиця 4

Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу у банківській сфері
України

Іноземний капітал у банківській сфері України	
переваги	недоліки
Наповнення вітчизняного валютного ринку ресурсами та зменшення залежності від внутрішньої обмеженості валютних коштів	Втрата найпривабливіших клієнтів та найвигідніших валютних операцій, а отже, послаблення їхніх позицій у валютній діяльності
Незначне здешевлення вартості валютних ресурсів за умов стабільного валютного курсу та відсутності ажіотажного попиту на іноземну валюту	Порівняно швидке зростання та переважання частки іноземних банків
Розширення можливостей щодо ефективного розміщення капіталу, масштабів проектного фінансування і прямих іноземних інвестицій	Зростання нестабільності на ринку внаслідок підвищеної вразливості фінансового сектора країни до світових валютно-фінансових криз, постійних змін на міжнародних ринках цін позичкових капіталів
Встановлення та розширення відносин між національними й іноземними банками, що сприятиме здійсненню швидкого та якісного валютного обслуговування власних і клієнтських інтересів	Переважання операцій спекулятивного характеру та спекулятивних змін попиту та пропозиції іноземних валют
Розширення доступу до міжнародних валютних ринків і ринків капіталів	Підвищення загрози впливу капіталів за кордон і посилення волатильності валютних курсів
Удосконалення організаційних процесів у валютній діяльності: підвищення якості аналізу та прогнозування динаміки розвитку,	Порушення рівноваги та спричинення тиску на вітчизняну банківську систему сильними гравцями міжнародного рівня

підвищення якості управління ризиками, впровадження сучасних банківських технологій і міжнародного досвіду здійснення валютних операцій, підвищення стандартів та якості валютного обслуговування, вдосконалення корпоративного управління	
Посилення конкуренції та підвищення ефективності функціонування банківських установ як головних учасників системи валютних відносин	Підвищення ризику залежного розвитку та нав'язування іноземними банками своїх правил гри в боротьбі за клієнта і витіснення вітчизняних банків із цього ринку
Розвиток ринкової інфраструктури: розширення суб'єктного та кількісного складу учасників валютного ринку	Прихід іноземних банків, що не мають високих міжнародних рейтингів і достатнього обсягу капіталу
Удосконалення та розширення спектра виконуваних банками валютних операцій	Ризики банкрутства головного офісу іноземного банку

Джерело: складено авторами за [1].

Основним мотиваційним чинником входження іноземних інвесторів на банківський ринок України стали ринкові переваги, вищий прибуток на капітал і можливість розширення свого бізнесу. Це стосувалось насамперед середніх за розміром західно-європейських банків, яким не вдавалося збільшити обсяг операцій у Західній Європі через конкуренцію і обмеженість вільних ресурсів. Поступово транснаціональні банки стали одними головних інвесторів національної банківської системи, починаючи з регіональних ринків. Іноземний капітал у банківській сфері України є «інструментом розвитку суб'єктів господарювання та забезпечення неперервності процесів суспільного відтворення шляхом перерозподілу тимчасово вільної вартості на умовах строковості, платності, повернення та забезпечення» [12], що є його головною перевагою.

Основними тенденціями діяльності банків України протягом останніх років є:

- зростання обсягів активів та частки іноземного капіталу;
- погіршення якості кредитних портфелів банків;
- збиткова діяльність банківського сектору;
- поступове підвищення капіталізації банків (зокрема, за результатами діагностичного обстеження НБУ);

– реалізація затверджених регулятором планів капіталізації [6].

Кількість банків з іноземним капіталом в Україні щорічно змінюється, при чому головною тенденцією є скорочення кількості іноземних банків в банківському секторі України (рис. 2).

Джерело: створено автором за даними [5]

Рис.2. Динаміка кількості банків в Україні 2013-2023 рр.

З рис. 2 можна зробити висновок, що загальна кількість банків в Україні у 2023 році, порівняно з 2013 роком, скоротилася на 109 банків, (або на 62%). Разом з тим, за 4 квартал 2022 року кошти населення в іноземній валюті, що вкладені в банки, зросли на 8,7% (-4,6% р/р). Строкові вклади населення у валюті зросли на 20,8%. Найвідчутніше зростали вклади в установах із розвиненим інтернет-банкінгом, зокрема ПриватБанку (+51,4%) та окремих приватних банках (+28% для групи). Цьому сприяв дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах.

Однак, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків в Україні щорічно збільшується (табл. 2,3).

Таблиця 2

Загальні балансові показники банківської діяльності в Україні (млрд, грн)

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Загальні активи	1571	1737	1840	1911	1982	2206	2358	2717
у т.ч. в іноз.вал.	800	788	755	779	718	746	679	819
Чисті активи	1254	1256	1334	1360	1493	1823	2053	2354
у т.ч. в іноз.вал.	582	519	507	495	492	585	583	731
Валові кредити суб'єктам господарювання	831	847	864	919	822	749	796	801
у т.ч. в іноз.вал.	492	437	423	460	381	332	292	281
Чисті кредити суб'єктам господарювання	614	477	451	472	415	432	540	529
Валові кредити фізичним особам	176	157	171	197	207	200	243	210
у т.ч. в іноз.вал.	97	83	68	61	38	31	21	13
Чисті кредити фізичним особам	96	76	92	114	143	149	200	134
Кошти суб'єктів господарювання	349	413	427	430	525	681	800	943
у т.ч. в іноз.вал.	141	177	163	150	191	233	233	317
Кошти фізичних осіб	402	437	478	508	552	682	727	934
у т.ч. в іноз.вал.	215	239	244	241	238	285	270	340

Джерело: створено автором за даними [7]

Таблиця 3

Показники діяльності банківського сектора України щодо залучення іноземного капіталу за період 2019-2023 р.р.

№	Показники	Станом на 01 січня				
		2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
1	Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	77	75	74	71	67
1.1	з них: з іноземним капіталом	37	35	33	33	30
1.1.1	у тому числі зі стопроцентним іноземним капіталом	23	23	23	23	22
2	Частка активів банків у іноземній валюті у всіх активах, %	36,36	32,91	32,11	28,42	31,08
3	Частка зобов'язань банків в іноземній валюті у усіх зобов'язаннях, %	48,79	43,95	40,13	34,14	37,41
4	Частка банків з іноземним капіталом у загальній кількості банків, %	48,05	46,67	44,6	46,48	44,78
5	Частка банків зі стопроцентним іноземним капіталом у загальній кількості банків, %	29,87	30,67	31,08	32,4	32,84

Джерело: складено авторами за даними [1,7]

Упродовж 2019-2023 р.р., як видно з табл. 2 та 3, спостерігається негативна динаміка щодо присутності банків з іноземним капіталом в Україні. Якщо на 01.01.2019 р. кількість банків з іноземним капіталом становила 48,05 %, то станом на 01.01.2023 р. – 44,78 %. На даний час в Україні працює 30 банків з іноземним капіталом. За підсумками 2023 р. їх сумарний прибуток досяг 18,5 млрд грн, що на 285 % більше, ніж роком раніше. У загальному прибутку банківської системи частка іноземних банків склала 31 %.

Для аналізу ефективності діяльності банківського сектора Міністерством фінансів України щорічно формується «Рейтинг стійкості банків». Рейтинг стійкості банків від порталу «Мінфін» – це щоквартальна оцінка діяльності банків на підставі інформації з офіційних і відкритих джерел. До рейтингу увійшли банки з портфелями роздрібних депозитів від 1 млрд гривень. Фінустанови отримують бал від 1 до 5 залежно від показників, що характеризують їх стійкість до стресів і лояльність вкладників: враховується якість активів, ліквідність, можливість зовнішньої підтримки, приріст вкладів, платіжна репутація і та інші показники ефективності банківської діяльності [9]. Дані Рейтингу стійкості банків в Україні за даними офіційної звітності за підсумками 1 кварталу 2023 р. наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Рейтинг стійкості банків в Україні за підсумками 1 кварталу 2023 р.

№	Банк	Загальний рейтинг	Стресо-стійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків
1	Креді Агріколь Банк	4,19	4,3	4,1	4,2
2	Райффайзен Банк	4,16	4,3	4,1	4,02
3	Укрсиббанк	4,14	4,3	3,8	4,29
4	Кредобанк	4,04	4,1	4,1	3,84
5	Приватбанк	3,87	3,7	3,9	4,29
6	ПУМБ	3,82	3,4	4,6	3,49
7	ОТП Банк	3,77	4,2	3,3	3,67
8	Універсал Банк	3,77	3,2	4,7	3,31
9	Південний	3,62	3,5	4,3	2,69
10	Прокредит Банк	3,55	3,6	3,4	3,67
11	Абанк	3,51	3,1	4,6	2,42
12	Ощадбанк	3,51	2,9	3,9	4,11
13	Піреус Банк	3,50	3,6	3,5	3,22
14	Укрексімбанк	3,41	3,2	3,6	3,49

15	Правекс Банк	3,27	3,3	3,2	3,4
16	Укргазбанк	3,24	3,2	3	3,84
17	Акордбанк	3,22	2,6	3,9	3,49
18	Банк Кредит Дніпро	3,19	3,2	3,4	2,87
19	Сенс Банк	3,18	2,7	4,1	2,69
20	Радабанк	3,16	2,9	3,9	2,33

Джерело: складено авторами за даними [9]

З табл. 5 видно, що на перші чотири позиції рейтингу займають банки з іноземним капіталом. Загальні результати діяльності банків «Креді Агріколь Банк», «Райффайзен Банк», «Укрсиббанк» та «Кредобанк» є найвищими і становлять по 4 бализ 5 можливих. Згідно результатів огляду банківського сектору, опублікованого НБУ в лютому 2023 року встановлено, що банківська система вистояла та оперативно адаптувалась до функціонування в умовах повномасштабного вторгнення. На момент публікації огляду банківська система характеризується, як операційно стійка, ліквідна та прибуткова. Цього вдалось досягнути за рахунок впровадження реформ у довоєнний час, докладеним зусиллям самих банків, вчасно вжитих превентивних заходів та підтримці НБУ [3]. Банківська система країни в умовах воєнного стану опинилась у надзвичайно складному стані. Але не зважаючи на виклики воєнного часу банки змогли зберегти свою ліквідність. Особливо банки з іноземним капіталом виявилися набагато стійкішими до складних умов, аніж вітчизняні банки.

Висновки. Отже, у сучасний період розвитку банківської системи в економіці України присутність іноземного банківського капіталу стала невід'ємним елементом її розвитку, а вплив банків з іноземним капіталом на банківську систему України є досить суттєвим. Таким чином, відзначаючи наявність нових тенденцій у розвитку вітчизняної банківської системи, які започаткувались під впливом банків з іноземним капіталом, слід констатувати не тільки різноспрямованість і суперечливість, а і можливість зростання можливих проблем розвитку банківської системи України [1]. Разом з тим, наявність в економіці України значних обсягів іноземного капіталу є ознакою її макроекономічної стабільності, високого рівня довіри інвесторів до банківської

системи, законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Однак, перспективи та наслідки функціонування іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі неоднозначні, тому що головною метою іноземних банків є максимізація прибутку для своїх власників та акціонерів, а не розвиток економіки та підвищення добробуту населення країни, в яку вкладаються міжнародні інвестиції. Транснаціональні банки більше зацікавлені в утворенні однорідної мережі банківських установ, розміщених у різних країнах, діяльність яких координує і контролює центральна установа країни базування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківська справа [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. М. Колодізев, О. М. Рац, С. М. Киркач, К. М. Азізова. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 347 с.
2. Головні тенденції банківського ринку за 21 місяців. *Економічна правда*. 2023. 13 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/>
3. Кузьменко О. Ю., Кузьменко В. С. Особливості роботи банківської системи під час війни. In: *The 10 th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world" (June 22-24, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 2023. 560 p. 2023. p. 477.*
4. Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 3. С. 36-50.
5. МінФін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
6. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні: ключові тенденції та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 13. Частина 2. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_2_2017ua/8.pdf
7. Огляд банківського сектору за лютий 2023 рік. *Національний банк України*. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4

8. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель, І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. №41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33>

9. Рейтинг стійкості банків. Методика. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/method/>

10. Про банки та банківську діяльність : закон України. 2001. 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

11. Татар М. С., Нужнова Ю. А., Рябус К. М. Вплив іноземного капіталу на банківську систему України в умовах глобалізації. *Часопис економічних реформ*. 2019. №3. С. 66-75.

12. Шацька З. Я., Тимченко І. В. Проблеми банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск №4. URL: <http://global-national.in.ua/issue-4-2015/12-vipusk-4-berezen-2015-r/644-shatska-z-ya-timchenko-i-v-problemi-bankivskogo-kredituvannya-pidpriemstv-agropromislovogo-kompleksu>

References:

1. Kolodizev, O. M. & Rats, O. M. & Kyrkach, S. M. & Azizova K. M. (2020) *Banking : study guide*. Kharkiv: HNEU named after S. Kuznetsia. 347 p.

2. The main trends of the banking market for 21 months. *Economic truth*. 2023. March 13. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/>

3. Kuzmenko, O. Yu. & Kuzmenko, V. S. (2023). *Peculiarities of the banking system during the war*. In: The 10 th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world (June 22-24, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 560 p.

4. Kulinyak, I. (2018). Banks with foreign capital: rating and role in ensuring the sustainable development of the financial sector of Ukraine. *Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism*. No. 3. P. 36-50.

5. Ministry of Finance. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
6. Mynenko, L. M. (2017). Activities of foreign banking groups in Ukraine: key trends and risks. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Issue 13. Part 2. Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_2_2017ua/8.pdf
7. Overview of the banking sector for February 2023. *National Bank of Ukraine*. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4
8. Prokopenko, N. & Myronchuk, V. & Shepel, I. (2022). Principles of functioning of the banking system of Ukraine in the conditions of war. *Economy and society*. No. 41. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33/>
9. Bank stability rating. Method. (2022). Available at: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/method/>
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001). The law of Ukraine “On banks and banking activity”. 2121-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
11. Tatar, M. S. & Nuzhnova, Yu. A. & Ryabus, K. M. (2019). The influence of foreign capital on the banking system of Ukraine in conditions of globalization. *Journal of economic reforms*. Vol. 3. Pp. 66-75.
12. Shatska, Z. Ya. & Tymchenko, I. V. (2015). Problems of bank lending to enterprises of the agro-industrial complex. *Global and national economic problems*. Vol. 4. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-4-2015/12-vipusk-4-berezen-2015-r/644-shatska-z-ya-timchenko-i-v-problemi-bankivskogo-kredituvannya-pidpriemstv-agropromislovogo-kompleksu>

Дані про автора

Шацька Зорина Ярославівна,

доцент кафедри смарт-економіки,

Київський національний університет технологій та дизайну,

к.е.н., доцент

вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: shatskaya@ukr.net

Data about the author

Zorina Shatskaya

Associate Professor of the Department of Smart-economics,

Kyiv National University of Technologies and Design,

Ph.D. in Economics, Associate Professor
2, Mala Shiyanova St., Kyiv, 01011, Ukraine
e-mail: shatskaya@ukr.net

Дані про автора

Сингаївська Сніжана Петрівна,
магістрант кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну,
вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, Україна
e-mail: shatskaya@ukr.net

Data about the author

Snizhana Synhayivska
master of the Department of Smart-economics,
Kyiv National University of Technologies and Design,
2, Mala Shiyanova St., Kyiv, 01011, Ukraine
e-mail: shatskaya@ukr.net

Дані про автора

Рузів Максим Віталійович,
магістрант кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну,
вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, Україна
e-mail: shatskaya@ukr.net

Data about the author

Maksym Ruziev
master of the Department of Smart-economics,
Kyiv National University of Technologies and Design,
2, Mala Shiyanova St., Kyiv, 01011, Ukraine
e-mail: shatskaya@ukr.net

УДК 339.92

*Шацька З. Я., к.е.н., доцент**Рузієв М. В., магістрант**Київський національний університет технологій та дизайну*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ СМАРТ-ЕКОНОМІКИ

Активізація процесів міжнародної торгівлі та світової глобалізації спричинило необхідність трансформації діяльності підприємств з формуванням транснаціональних корпорацій (ТНК). Транснаціональна корпорація – це суб'єкт господарювання, що здійснює підприємницьку діяльність за межами однієї країни [3]. На сьогоднішній день ТНК є домінуючими суб'єктами світової економіки. До ТНК відносять лише ті світові корпорації, які відповідають наступним критеріям:

1. Обсяг продажу продукції корпорації за рік становить не менше 1 млрд. дол. США.
2. Вартість акції корпорації становить не менше 5 дол. США за одиницю.
3. Акції корпорації повинні бути доступними для інвесторів з США.
4. Враховуються показники доходу, чистого прибутку, вартості активів корпорації за останні 12 місяців [4].

В умовах смарт-економіки більшість споживчих товарів на світовому ринку виготовляється десятима найпотужнішими ТНК [1], що працюють в різних секторах світової економіки, серед яких:

1. «Kraft Foods» – друга за величиною корпорація з випуску пакованих харчових продуктів. Займає близько 35% глобального ринку плавлених сирків.
2. «Nestlé S.A.» – світовий виробник продуктів харчування (кондитерські вироби, кава, корм для тварин, косметика та фармацевтична продукція).
3. «Procter & Gamble» – світовий виробник споживчих товарів (пральний порошок, мило, дитячі підгузки).
4. «Johnson&Johnson» – світовий виробник косметики, санітарно-гігієнічних товарів, медичного обладнання.
5. «Unilever» – світовий виробник побутової хімії, продуктів харчування та парфумерії.
6. «Mars Inc.» – світовий виробник кондитерських виробів.
7. «Kellogg's» – один з найбільших виробників сухих сніданків і продуктів швидкого приготування.
8. «General Mills Inc.» – одна з найбільших світових корпорацій з виробництва продуктів харчування, іграшок, одягу та володіє мережею ресторанів.
9. «PepsiCo» – світовий виробник напоїв, закусок, продуктів харчування.
10. «Coca-Cola» – найбільший в світі виробник сиропів, концентратів, безалкогольних напоїв.

Загалом в світі, за даними міжнародного журналу «Fortune», нараховується понад 500 найпотужніших ТНК, що працюють в різних секторах світової економіки.

Сучасні ТНК – це «міжнародні компанії, що мають свої господарські підрозділи не менше ніж у двох країнах і керують цими підрозділами з одного або декількох центрів на основі такого механізму прийняття рішень, який дозволяє проводити узгоджену політику і загальну стратегію, розподіляючи ресурси технології і відповідальність для досягнення результату – отримання прибутку» [2]. Починаючи з 1985 року ТНК перейшли до п'ятого етапу розвитку, який базується на активному впровадженні в їх діяльність смарт-технологій, смарт-інновацій та смарт-спеціалізації бізнесу. В

подальшій перспективі зростатиме роль ТНК та масштабів транснаціоналізації світового бізнесу. Розвиток науково-технічного прогресу та перехід до смарт-економіки підвищив роль смарт-технологій та смарт-інновацій, які впроваджують провідні світові ТНК для виробництва смарт-продукції. Найбільш популярною смарт-продукцією серед споживачів на сьогоднішній день є смартфони, смарт-годинники, смарт-TV. Smart-технології, як основа смарт-економіки, стали необхідним інструментом розвитку сучасних ТНК, провідними з яких є: штучний інтелект (Artificial Intelligence), 3D-друк (3D Printing), доповнена реальність (Augmented Reality), віртуальна реальність (Virtual Reality), промислова робототехніка (Industrial Robotics), промислова метрологія (Industrial Metrology), блокчейн (Blockchain), п'яте покоління мобільного зв'язку (5G). Використання пристроїв інтернету речей (IoT) – комп'ютерних систем і мікропроцесорів для виконання щоденних завдань і обміну інформацією, впровадження пристроїв, які працюють на основі спеціальних чипів, датчиків, програмного забезпечення і мають здатність підключатися до мережі Інтернет, забезпечують перехід діяльності ТНК на вищий рівень цифровізації бізнесу та сприяють виробництву сучасної смарт-продукції.

Література

1. Десять корпорацій, які контролюють світовий споживчий ринок: веб-сайт. URL: <https://varianty.lviv.ua/27971-10-korporatsii-yaki-kontroliuiut-svitoviy-spozhyvchyi-rynok>.
2. Пузирьова П. В., Константинович Є. С. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки. *Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine, 29–31 October 2022*. P. 1390–1396.
3. Шацька З. Я., Костіна Н. С. Транснаціональні корпорації агропромислового сектору: сучасний стан та перспективи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 9 (256). С. 28–34. URL: <http://ndiime.org.ua/page/pdf-journal-1>.
4. Шацька З. Я. Глобальні підприємства: досвід функціонування та перспективи розвитку. *Virtus*. 2016. № 5. URL: <http://conference-ukraine.com.ua/index.php?id=virtus>.

УДК 330.3

*Хаустова Є. Б., д.е.н., професор
Коломієць А. А., студент 5-го курсу
Київський національний університет технологій та дизайну*

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ СМАРТ-ЕКОНОМІКИ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Смарт-економіка є концепцією, що базується на використанні цифрових технологій для забезпечення підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки країни. Огляд концепту смарт-економіки показав, що її реалізація потребує використання широкого спектру цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, хмарні технології та інші.

Розвиток смарт-економіки може принести численні користі для економіки країни, зокрема, підвищення продуктивності праці, зменшення витрат та покращення якості послуг. Впровадження цифрових технологій може допомогти забезпечити більш ефективне управління ресурсами, підвищити якість життя громадян та збільшити прибуток компаній.

Для успішного розвитку смарт-економіки необхідні належні регуляторні та інституційні рамки. Держава має забезпечити правову та інфраструктурну базу, яка сприятиме впровадженню цифрових технологій та забезпечить безпеку даних. Також важливо розвивати освіту та кадровий потенціал у галузі цифрових технологій, що допоможе забезпечити необхідну робочу силу [1].